

AUDĖJAI

DRAMA IŠ
KETURIASDEŠIMTŲJŲ
METŲ ĮVYKIŲ

Šią dramą skiriu savo tėvui

Robertui Hauptmanui

Tu gerai žinai, brangusis tėve, su kokiais jausmais širdy aš skiriu Tau šį kūrinį, ir aiškintis čia nėra reikalo.

Mano drama gimė iš tavo pasakojimų apie mano senelį, kuris jaunystėje sėdėjo už staklių ir buvo toks pat skurdžius audėjas, kaip ir mano veikėjai. Aš nežinau, ar šis mano darbas duos vaisių, ar liks bergždžias, bet jis yra geriausia, „ką gali duoti vargšas Hamletas.“

Tavo Gerharlas

VEIKĒJAI

Dreisigeris — mullino fabriko savininkas
Frau Dreisiger
Pfeiferis — priėmėjas
Noimanas — kasininkas
Mokinys
Vežėjas Johanas
Mergina
Veinholdas — Dreisigerio vaikų mokytojas
Pastorius Kitelhauzas
Frau Kitelhauz — jo žmona
Heidė — policijos viršininkas
Kučė — žandaras
Velcelis — smuklininkas
Frau Velcel
Ana Velcel
Vigandas — stalius
Komivojažeris
Valstietis
Girininkas
Smitas — chirurgas
Hornigas — skudurininkas
Senis Vitigas — kalvis

Audėjai:

Bekeris
Moricas Jegeris
Senis Baumertas
Motušė Baumert
Berta Baumert
Ema Baumert
Fricas — Emos sūnus, ketverių metų
Augustas Baumertas

Senis Anzorgė
Frau Heinrich
Senis Hilzė
Frau Hilzė
Gotlibas Hilzė
Luiza — Gotlibo pati
Milchen — jo duktė, šešerių metų
Reimanas
Heiberis
Vieno audėjo pati
Berniukas — aštuonerių metų

Daug jaunų ir senų audėjų vyrų ir moterų

Veiksmas vyksta keturiasdešimtais metais Kašbache, Oiengebirgėj, o taip pat Petersvaldau ir Langenbilau, Oiengebirgės papėdėj.

PIRMAS VEIKSMAS

Erdvus kambarys pilkomis sienomis Dreisigerio namuose Petersvaldau. Čia audėjai suneša savo audeklus. Kai rėj langai be užuolaidų, gilumoj stiklinės durys, dešinėj irgi tokios pat stiklinės durys, pro kurias įeina ir išeina audėjai, jų pačios ir vaikai. Palei dešinę sieną, kuri, kaip ir visos kitos, apstatyta medinėmis lentynomis audeklams sudėti, stovi ilgas suolas, kur atėję audėjai pasideda savo prekę. Kiekvienas atėjęs stoja į eilę ir laukia, kada bus patikrintas jo darbas. Priėmėjas Pfeiferis stovi už didelio stalo, kur audėjai padeda savo audeklus patikrinti. Apžiūrėdamas jis naudojasi skriestuvu ir lupa. Apžiūrėtą multinę audėjai deda ant svarstyklių, ir kontoros mokinys tikrina jo svorį. Priimtą prekę tas pats mokinys nustumia į lentyną. Priklausomą atlyginimo sumą Pfeiferis kaskart garsiai praneša kasininkui Noimaniui, kuris sėdi prie mažesnio staliuko

Gegužės pabaiga. Diena tvanki. Laikrodis rodo dvyliką. Dauguma laukiančiųjų panašūs į kaltinamuosius, kurie nekantriai laukia teismo sprendimo: mirti ar gyventi. Visi prislėgti kaip tie elgetos, kurie dėl nuolatinių pažeminimų jaučiasi nereikalingi ir yra įpratę laikytis kuo kukliausiai. Iš veidų matyti, kad juos be perstojo kankina tuščios slegiančios mintys. Vyras vienas į kitą panašūs, tarsi neužaugos, tarsi mokinukai, dauguma įdubusiom krūtinėm — kosčiojantys vargetos žemėtais veidais, staklių aukos, nuo sėdėjimo sulinkusiais

keliais. Jų pačios iš pirmo žvilgsnio ne tokios vienodos, bet apsileidusios, užguitos, sunykusios; palyginus su jomis, vyrai dar turi šio tokio orumo, jų ir drabužiai sulopyti, ne tokie nuplyšę, kaip moterų. Kai kurios jaunų merginų netgi savotiškai gražios — išblyškę vaškiniai veidai, smulkūs liemenėliai, didelės, melancholiškos akys

Noimanas (skaičiuodamas pinigus). Lieka šešiolika sidabrinių du pfenigai.

Pirmoji moteris (trisdešimties metų, labai susibaigusi, drebančia ranka susibraukia pinigus). Ačiū jums.

Noimanas (pamatęs, kad moteris nesitraukia). Na? Vėl kas ne taip?

Pirmoji moteris (susijaudinusi, maldaujamu balsu). Man labai reikėtų kelių pfenigų avanso.

Noimanas. Man reikėtų kelių šimtų talerių. Maža ko reikėtų! (Jau nusigręžęs į kitą audėją, trumpai) Kam duoti avanso, sprendžia pats ponas Dreisigeris.

Pirmoji moteris. Tai gal galėčiau su pačiu ponu Dreisigeriu pasimatyti.

Pfeiferis (pats buvęs audėjas, tai iškart matyti, tik dabar jis atsiganęs, gražiai apsitaišęs, švariai nusi-skutęs, smarkiai šniaukia tabaką. Piktai surinka). Ponas Dreisigeris neapsidirbtų, jei kiekvienu nieku pats turėtų rūpintis. Tam esame mes. (Brėžia skriestuvu ir tiria su lupa) Šimts perkūnų! Tai skersvėjis! (Apsivynioja kaklą stora šerpe) Uždarykit duris įeidami!

Mokinys (garsiai Pfeiferiui). Ar tu jiems sakyk, ar tai sienai.

Pfeiferis. Viskas! Sverk!

Audėjas padeda audeklą ant svarstyklių

Kad nors savo darbą geriau išmanytumėt. Vėl peraudų pilna... Biauru žiūrėti. Geras audėjas netingi laiku priveržti veleno.

Įeina B e k e r i s. Jaunas, stiprus, iš viso būrio išsiskiriantis audėjas; elgiasi laisvai, beveik įžūliai. Jam pasirodžius, Pfeiferis, Noimanas ir mokiny s reikšmingai susižvelgia

B e k e r i s. Šimts perkūnų! Prakaitas pila kaip pirty.
P i r m a s i s a u d ė j a s (*pusbalsiu*). Labai panašu į lietų.

Pro stiklines duris dešinėj įeina senis B a u m e r t a s. Prasivėrus durims, matyti susispaudę, susigrūdę audėjai, laukiantys savo eilės. Senis eina šlubčiodamas artyn ir padeda savo nešulį ant suolo netoli Bekerio. Pats sėdasi greta ir šluostosi prakaitą

Senis B a u m e r t a s. Čia galima ir atsipūsti.

B e k e r i s. Atilsis geriau, negu pinigai.

Senis B a u m e r t a s. Pinigai irgi ne pro šalį. Laba diena, Beker!

B e k e r i s. Sveikas, tėve Baumertai! Vėl smaksosim nežinia kiek laiko.

P i r m a s i s a u d ė j a s. Labai čia kam rūpi, ar audėjas laukia valandą, ar visą dieną. Audėjas juk ne žmogus.

P f e i f e r i s. Nutilkit jūs ten! Savo žodžių nebegali girdėti!

B e k e r i s (*tyliai*). Vėl ne ta koja iš lovos išlipo.

P f e i f e r i s (*prieš jį stovinčiam audėjui*). Kiek aš jums kartų sakiau — geriau valykit! Na, kas čia per šlamštas? Gumburai piršto ilgumo, spaliai, vienos šiukšlės.

R e i m a n a s. Reikėtų naujų replikių.

M o k i n y s (*pasvėręs audeklą*). Ir svorio trūksta.

P f e i f e r i s. Irgi man audėjai, tik apmatūs gadina, gaila tokiems ir duoti. O Jėzau, kas buvō mano laikais! Mano meistras būtų man taip užbraukęs, kad oi, oi. Ne taip tada dirbo audėjai. Savo darbą reikėjo išmanyti. Dabar tas nebūtina. Reimanui dešimt sidabrinių.

R e i m a n a s. Juk vienas svaras nurašomas.

Pfeiferis. Neturiu laiko. Viskas. Ką atnešėt?

Heiberis (*padeda ant stalo savo audeklą, Pfeiferiui tikrinant, jis prieina arčiau ir pusbalsiu karštai kalba*). Dovanokite, ponas Pfeiferi, aš nužemintai prašyčiau, ar nebūtumėt toks geras... norėčiau, kad šikart neatskaitytumėt tų pinigų, kur esu paėmęs iš anksto.

Pfeiferis (*matuodamas skriestuvu ir tirdamas audeklą, ironiškai*). Na, žinoma! Tai bent darbas! Matyt, pusė ataudų liko ant šėivų?

Heiberis (*vis taip pat maldaudamas*). Kitą savaitę tikrai atidirbsiu. Šią savaitę dvi dienas gavau eiti į dvarą. Ir pati pasiligojo...

Pfeiferis (*stumdamas audeklą prie svarstyklių*). Irgi niekų darbas. (*Vėl prisitraukęs naują audeklą*) Valas čia platus, čia vėl siauras, čia siūlas sutrauktas, čia vėl kilpų primaizgyta, be jokios tvarkos. Ir coliui apmatų vos septyniasdešimt šūvių. O kur likusios gijos? Tai, vadinasi, sąžinė? Žodžių trūksta.

*Audėjas Heiberis stovi pažemintas ir bejėgis, vos tvar-
dydamas ašaras*

Bekeris (*pusbalsiu Baumertui*). Tas šunsnukis norėtų, kad mes dar jam gijų pripirktume.

Pirmoji moteris (*stovi kiek atokiau nuo stalo, paklaikusiomis akimis dairosi, ieškodama pagalbos, pagaliau įsidrąsina ir maldaujamu balsu vėl kreipiasi į kasininką*). Aš juk greitai... aš jau nebežinau, jei jūs man šiandien neduosit avanso... O dieve, dieve!

Pfeiferis (*surinka iš tolo*). Kas čia per lementai! Duokit ponui dievui ramybę! Nelabai jūs to pono dievo paisote. Verčiau žiūrėk vyro, kad nesėdėtų karčiamoj per dienas. Mes negalim duoti jokių avansų. Mes turim duoti ataskaitą, pinigai juk ne mūsų. Iš mūsų irgi reikalauja. Kas dirba, kas savo darbą išmano ir dievo bijo, tam nereikia jokių avansų. Viskas, baigta!

No i m a s. O kad Bilau audėjai keturiskart daugiau uždirba, tai keturiskart daugiau ir pralaka, ir dar į skolas įlenda.

Pirmoji moteris (*garsiai, tartum šaukdamasi teisingumo*). Aš ne tinginė, bet daugiau nebegaliu. Aš juk dukart kraujoplūdį turėjau. O maniškis irgi vos kojas pavelka, buvo net pas Cerlau kerdžių nuėjęs, ir tas negalėjo išgydyti jo ligos, ir... vienu noru juk neišgysi... Dirbam, kiek išgalim. Jau kelios savaitės akių nesumerkiu, bet gal kaip nors išsikapanosim, gal praeis liga. Bet ir jūs galėtumėt bent kiek atsižvelgti. (*Karš-tai, pataikaujamai maldauja*) Būk tamsta toks geras, leisk šįkart išmokėti kelis grašius avanso.

Pfeiferis (*nekreipdamas į ją dėmesio*). Fidleriuvienuolika sidabrinių.

Pirmoji moteris. Tik kelis grašius, kad bent duonai turėčiau. Į skolą ūkininkas nebeduoda. O namie vaikeliai...

Noimanas (*pusbalsiu, nutaisęs komiškai rimtą miną, mokiniui*). Audėjai kasmet prasimano vaikų, viens du, viens du, tra-lia-lia, tra-lia-lia.

Mokinys (*taip pat*). Rupūžė ilgai slampinėja akla... (*Niūniuoja toliau*) Viens du, viens du, tra-lia-lia, tra-lia-lia!

Reimanas (*neima pinigų, kuriuos jam atskaičiavo kasininkas*). Mes lig šiol visada gaudavom po tryliką ir pusę grašio už rietimą.

Pfeiferis (*surinka iš tolo*). Jeigu jums kas nepatinka, Reimanai, tai tik tarkit žodį. Audėjų pas mus kiek tik nori. Ypač tokių, kaip jūs. Už pilną svorį mes pilnai ir užmokam.

Reimanas. Galgi čia trūksta svorio?

Pfeiferis. Atneškit gerą audeklą, nebus ir atskaitymų.

Reimanas. Iš kurgi jūs ištraukėt, kad čia per daug mazgų?

Pfeiferis (*nepakeldamas galvos*). Gerai ausi — nebadausi.

Heiberis (*iki šiol stovėjęs netoli Pfeiferio ir laukęs tinkamos progos, dabar, išgirdęs Pfeiferio patarlę,*

nusišypso ir, žengęs arčiau, vėl ima maldauti). Būk tamsa toks geras, ponas Pfeiferi, parodyk gailestingumą, neatskaityk man šį kartą tų penkių sidabrinių avanso. Maniškė nuo užgavėnių nesikelia iš patalo. Nebegali man nieko padėti, turiu samdytis, kas šeivas trina. Tai va...

Pfeiferis (*šniaukia tabaką*). Heiberi, jūs čia man ne vienas, visus turiu atleisti. Kiti irgi laukia eilės.

Reimanas. Kokius gavau apmatius, tokius apmėčiau, tokius ir nuėmiau. Aš negaliu atnešti geresnių verpalų, negu gaunu.

Pfeiferis. Jei nepatinka, tai neimkit naujų apmatų, ir viskas. Šimtai tokių mindo slenkstį, prašydami darbo.

Noimanas (*Reimanui*). Tai neimi pinigų?

Reimanas. Su tiek negaliu sutikti.

Noimanas (*nebekreipdamas dėmesio į Reimaną*). Heiberiui dešimt sidabrinių. Penki grašiai buvo avanso, lieka penki.

Heiberis (*prieina arčiau, žiūri į pinigus, stovi, purto galvą, lyg netikėdamas savo akimis, ir pamažu atsargiai renkasi pinigus*) Oi varge, varge! (*Atsidusdamas*). Tai mat, kaip!

Senis Baumertas (*pasilenkęs prie Heiberio*). Taip, taip, Francai! Dūsauk nedūsavęs, taip jau yra.

Heiberis (*vos beiškalbėdamas*). Matai, mano mergikė serga. Reikėtų kokį buteliuką vaistų parnešti.

Senis Baumertas. Kas gi jai yra?

Heiberis. Nuo mažumės ji tokia pasiligojusi. Net nebežinau... na, kaip tau galiu pasakyti: ji tokia jau gimė. Visą kūną verčia šunvotėmis, matyt, sugedęs kraujas.

Senis Baumertas. Visur tas pats, kur tik skurdas, ten ir nelaimė po nelaimės. Nors gyvas į žemę lišk.

Heiberis. Ką čia turi tam ryšely?

Senis Baumertas. Pas mus namie kaip iššluota. Tai daviau papiauti savo šuniuką. Ne koks iš jo pel-

nas: oda ir kaulai, o toks meilus buvo šuniukas. Pats negalėjau piauti. Širdis neleido.

Pfeiferis (*apžiūrėjęs Bekerio audeklą, surinka*). Bekerui trylika su puse sidabrinių.

Bekeris. Tai ne užmokestis, o skurdi išmalda.

Pfeiferis. Kas atidavė, tegu išeina. Nebėra kur pasisukti.

Bekeris (*stovintiems aplink, nenuleisdamas balso*). Tai tik menki arbatpinigiai, daugiau nieko. O tu plūkis nuo ankstauro ryto ligi nakties. Aštuoniolika dienų lenk kuprą staklėse, kad vakare nebegali atsitiesti, apkvaišęs nuo dulkių ir karščio, ir už tą kruviną darbą džiaukis gavęs trylika su puse grašio.

Pfeiferis. Nelaidyk čia man gerklės!

Bekeris. Tik jau ne jūs man užkimšit gerklę.

Pfeiferis (*pašokdamas*). Tai dar pažiūrėsim! (*Šaukia pro stiklines duris į kontorą*) Ponas Dreisigeri, ponas Dreisigeri, malonėkite valandėlę čionai!

Dreisigeris (*įeina. Jam apie keturiasdešimt metų, aptukęs, dusulingas. Griežtai*). Ko norėjote, Pfeiferi?

Pfeiferis (*skersuodamas į Bekerį*). Bekeris laido gerklę.

Dreisigeris (*išsitiesia, atmeta galvą ir piktai įbedą akis į Bekerį*). Ak taip, Bekeris! (*Pfeiferiui*) Tai šitas?

Tarnautojai linktelėja

Bekeris (*įžūliai*). Taip, taip, ponas Dreisigeri! (*Rodydamas į save*) Tai šitas. (*Rodydamas į Dreisigerį*) O tai — šitas.

Dreisigeris (*pasipiktinęs*). Kaip drįsti?

Pfeiferis. Išpuiko nuo gero gyvenimo. Tol šokinės, kol vieną kartą įkiš uodegą.

Bekeris (*drebia jam be atodairos*). Užčiaupk snukį, nušašėli! Tavo močia, matyt, į patį Liucipierių nusižiūrėjo, skraidydama ant šluotos mėnesienoj, kad tokį kipšą pagimdė.

Dreisigeris (*įnirtęs rėkia*). Nutilk! Tučtuojau nutilk! Jei ne... (*Drebėdamas žengia kelis žingsnius prie jo*)

Bekeris (*atkakliai stovėdamas vietoj*). Aš ne kurčias. Kol kas gerai girdžiu.

Dreisigeris (*susivaldo, tariamai ramiai ir oficialiai*). Ar tas vyrukas irgi buvo su jais?

Pfeiferis. Tai audėjas iš Bilau. Kur tik kokios riaušės, jie visada pirmi.

Dreisigeris (*drebėdamas*). Tai va, ką aš pasakysiu: jei dar kartą po mano langais pasirodys tokia gauja pusgirčių valkatų, tokia šutvė pienburnių ir dykaduonių, kaip vakar, ir bliaus tą šlykščią dainą...

Bekeris. Jūs turit galvoj „Kruviną teismą“?

Dreisigeris. Tu gerai žinai, ką aš turiu galvoj. Tai va: jei dar kartą ją išgirsiu, liepsiu vieną iš jūsų suimti ir — garbės žodis, aš nejuokauju — atiduosiu prokurorui. O jei sužinosiu, kas tą talalušką...

Bekeris. Tai visai graži daina.

Dreisigeris. Dar žodis, ir aš pašauksiu policiją — bematant. Aš ilgai nesičiupinėsiu. Su tokiais piemengaliais dar susidorosiu. Ne tokiems esu aplaužęs ragus.

Bekeris. Žinau, žinau, tikiu! Kas tokiam fabrikantui du trys šimtai audėjų, trakšt, brakšt, ir nebėra. Nė supuvusio kaulelio nebeliks. Jo gi keturi pilvai, kaip karvės, o dantys kaip vilko! Ne, ne, čia jau nieko nebepaveiksi!

Dreisigeris (*tarnautojams*). Tas tipas daugiau pas mus nebedirbs.

Bekeris. Ar už staklių padvesti, ar patvory, man tas pats!

Dreisigeris. Lauk! Tuoju nešdinkis iš čia!

Bekeris (*tvirtai*). Pirma užmokėkit.

Dreisigeris. Kiek jam priklauso, Noimanai?

Noimanas. Dvylika sidabrinių penki pfenigai.

Dreisigeris (*griebia iš kasininko pinigų ir tren-*

kia juos ant stalo. Keli pinigėliai nurieda ant grindų). Še, imk! Ir kad aš tavęs nebematyčiau!

Bekeris. Pirma užmokėkit.

Dreisigeris. Štai tavo užmokestis. Ir jei dar neisi lauk... Kaip tik muša dvylika... Mano dažytojai eina pietų...

Bekeris. Savo pinigus aš turiu gauti į rankas. Štai kur aš turiu gauti savo pinigus. (*Dešinės rankos pirštu baksteli į kairės rankos delną*)

Dreisigeris (*mokiniui*). Surinkit pinigus, Tilgneri.

Mokinys surenka ir įdeda pinigus Bkeriui į ranką

Bekeris. Visur turi būti tvarka. (*Neskubėdamas įsideda pinigus į seną kapšėlį*)

Dreisigeris. Na? (*Matydamas, kad Bekeris dar neišeina, nekantriai*) Gal padėti?

Susikimšę audėjai pradeda bruzdėti. Kažkas giliai, garsiai atsidūsta. Po to kažkas griūva. Visų akys nukrypsta į naują įvykį

Dreisigeris. Kas ten pasidarė?

Audėjai ir audėjos. Pargriuvo kažkas. Kažkoks mažas vaikiukas.— Gal susirgo?

Dreisigeris. Kaip? Nualpo? (*Prieina arčiau*)

Senas audėjas. Va guli.

Žmonės prasiskiria. Ant žemės guli paslikas kokių aštuonerių metų vaikas

Dreisigeris. Ar jį kas pažįsta?

Senas audėjas. Jis ne iš mūsų kaimo.

Senis Baumertas. Lyg Heinricho būtų. (*Žiūri iš arčiau*) Taip ir yra. Heinricho Gustis.

Dreisigeris. Kur tie žmonės gyvena?

Senis Baumertas. Nugi pas mus, Kašbache, ponas Dreisigeri. Tėvas vakarais su muzika vaikšto, o dieną staklėse. Jų devyni vaikai, dešimto laukia.

Audėjai ir audėjos. Labai vargingai gyvena.— Stogas bėga.— Moterėlė neturi nė dvejų marškinėlių devyniems vaikams.

Senis Baumertas (*judina berniuką*). Na, tai kas gi tau, vaike? Atsipeikėk!

Dreisigeris. Padėkite, reikia jį pakelti. Kur tėvų protas taip toli siųsti tokį silpną vaiką. Atneškite vandens, Pfeiferi!

Moteris (*padėdama kelti vaiką*). Žiūrėk, tik nenumirk mums čia, vaike!

Dreisigeris. O gal konjako, Pfeiferi. Konjakas geriau.

Bekeris (*iki šiol visų užmirštas stovėjo ir žiūrėjo į šią sceną. Dabar siekia durų rankenos ir garsiai, ironiškai surinka*). Duokit verčiau jam valgyti, tada tikrai atsigaus. (*Išeina*)

Dreisigeris. Tam tipui geruoju nesibaigs. Paimkit... už pažastų, Noimantai, atsargiai, neskubėkit... Taip... taip... Dabar nunešim jį į mano kambarį... Ko norit?

Noimanas. Jis kažką pasakė, ponas Dreisigeri! Krutina lūpas.

Dreisigeris. Ko nori, vaikiuk?

Vaikas (*pašnibždom*). Valgyti!

Dreisigeris (*išbalęs*). Nesuprantu, ką jis sako.

Moteris. Man rodos, jis...

Dreisigeris. Na, matysim. Negaiškut. Tegu paguli pas mane ant sofos. Pažiūrėsim, ką pasakys daktaras.

Dreisigeris, Noimanas ir moteris išveda vaikiuką į kontorą. Audėjai atgyja, kaip vaikai, išėjus mokytojai iš klasės, vieni rąžosi, kiti šnibždasi, mindžiuoja, o po akimirkos jau visi garsiai kalbasi

Senis Baumertas. Aš visada sakiau, kad Bekerio teisybė.

Audėjai ir moterys. Jis taip ir sakė.— Kokia čia naujiena, kad žmogus padvesia badu.— O kaip dar

bus žiemą, jei ir toliau taip mažins uždarbi.— Ir bulvės šiomet prastos.— Taip ir bus, kad visi pakratysim kojas.

Senis Baumertas. Geriausia, kaip tas audėjas iš Nentvicho — kilpą ant kaklo ir ant staklių. Še, imk tabako, buvau nuėjęs į Noirodę, ten dirba mano svainis fabrike prie tabako. Tai ir man davė žiupsnį kitą. Ką čia gero turi ryšely?

Senas audėjas. Saujelę kruopų. Ulbrichas, malūnininkas, važiavo priešais, vienas maišas buvo praireš, tai pasinaudojau, kaip matai.

Senis Baumertas. Petersvaldau apylinkėj dvidešimt du malūnai, bet mums iš jų nieko nenubyra!

Senas audėjas. Tik nereikia nustoti vilties, žiūrėk, iš kur nors ir ateis pagalba, ir vėl kurį laiką patęsim.

Audėjas Heiberis. Taigi, kai norėsi valgyti, melskis prie visų šventųjų, o jei tie nepasotins, tai žišk akmenį. Ar ne taip, Baumertai?

Sugrįžta Dreisigeris, Pfeiferis ir kasininkas

Dreisigeris. Nieko baisaus. Vaikas jau sveikas ir smagus. (*Susijaudinęs ir pūksdamas vaikšto aplink*) Ir vis dėlto kaip tai nežmoniška. Vaikas menkutis kaip šapelis, vėjo papučiamas. Tiesiog nesuprantama, kaip žmonės... kaip tėvai gali taip neturėti proto, du rietimus multino užkrovė ant pečių ir išvarė, o kelio pusantros mylios. Tikrai neįtikėtina. Reikės patvarkyti, kad iš vaikų apskritai nepriiminėtų audeklo. (*Jis vėl kurį laiką tylėdamas vaikstinėja po kambarį*) Šiaip ar taip, aš išakmiai reikalauju, kad taip daugiau nebebūtų. Kas gi galų gale atsakys?.. Aišku, fabrikantas. Jis visada viskuo kaltas. Jei toks bamblys žiemą įstrigs į pusnį ir sušals, tuojau atsibels koks rašeiva ir kitą dieną išskalambys tą šiurpulingą istoriją visuose laikraščiuose. Tėvas, motina, kurie tokį vaiką siunčia... tie, gink dieve, niekuo

dėti! Tegu atsako fabrikantas, jis atpirkimo ožys. Audėjus visi tik glosto, o fabrikantą visais šunimis lodo: jis ir beširdis, ir bejausmis, jis pavojingas tipas, kuriam bet koks spaudos šuo gali kibti į blauzdą. Jis gyvena visko pertekęs, o vargšui audėjui moka skatikus. O kad tas žmogus irgi turi rūpesčių, kad jis nemiega naktimis, lenda į pavojus, apie kuriuos darbininkai nė sapnuoti nesapnuoja, kad jam galva sukasi nuo visos tos aritmetikos — dalybos, sudėties, daugybos, kad jam reikia apgalvoti ir apsvarstyti šimtus reikalų, kad jis be atokvėpio veda žūtbutinę kovą su konkurentais, kad nėra dienos, kuri neatneštų jam nuostolių ir nemalonumų — apie tai niekas nė neprasižioja... O kiek žmonių laikosi įsikibę į fabrikantą, čiulpia jo kraują, iš jo gyvena! Ne, ne, jei pabūtumėt mano kaily, greitai praeitų noras. (*Kiek pagalvojęs*) Na, kaip čia dabar elgėsi tas bernas, tas Bekeris! Dabar lakstys ir visur trimituos, koks aš beširdis. Nei iš šio, nei iš to už menką nieką išmetu darbininką į gatvę. Argi taip yra? Ar aš jau toks beširdis?

Daugelis balsų. Ne, ponas Dreisigeri!

Dreisigeris. Taigi, ir man taip atrodo. O visokie pašlemėkai valkiojasi ir dainuoja nešvankias dainas apie fabrikantus, kalba apie badą, bet degtinei turi pinigų, laka kvortomis. Tokie galėtų kaišioti savo nosį kitur, apsidairyti, kaip gyvena drobės audėjai. Tie tai turi ko skųstis. Bet jūs, multino audėjai, dar gerai gyvenat, dar galite dėkoti dievui. Ir aš klausiu senus, darbščius ir gerus audėjus, kurie čia yra, ar darbininkas, išmanantis savo darbą, gali pas mane pragyventi, ar ne?

Labai daug balsų. Gali, ponas Dreisigeri!

Dreisigeris. Na, matote! Bet toks Bekeris, žinoma, negali. Ir aš jums patariu: sudrauskit tuos vaikėzus. Jei man įkyrės, aš ilgai nelauksiu. Uždarysiu fabriką, ir žinokitės. Kažin, kur tada eisit darbo ieškoti? Gal pas Bekerį, a?

Pirmoji moteris (*prieina prie Dreisigerio ir*

pataikaudama nuolankiai valo jam dulkeles nuo švarko). Tamsta mažumėl išsibaltinai, gerbiamas pone Dreisigeri!

Dreisigeris. Fabriko reikalai prasti, patys žinot. Aš ne tik kad nieko neuždirbu, bet dar pridedu. O jei vis dėlto rūpinuos, kad mano audėjai turėtų darbo, tai, manau, kad jūs už tai bent būsite man dėkingi. Tūkstančiai rietimų guli sandėliuose, ir aš dar šiandien nežinau, ar galėsiu juos kada parduoti. Girdėjau, kad daugybė apylinkės audėjų sėdi visiškai be darbo, tai... Na, Pfeiferis jums viską išaiškins. Mat, reikalas toks: kad pamatytumėt mano gerus norus... žinoma, aš negaliu dalinti išmaldos, nesu toks turtingas, bet galiu duoti bedarbiams šiokių tokių galimybių bent kiek užsidirbti. Tai didelė rizika, bet tiek jau to. Aš taip sau galvoju, jei žmogus gali kasdien užsidirbti riekelę duonos su varške, tai vis geriau, negu visiškas badas. Ar ne teisybė?

Daugelis balsų. Teisybė, teisybė, pone Dreisigeri!

Dreisigeris. Taigi aš sutinku duoti darbo dar dviem šimtams audėjų. Pfeiferis jums paaiškins, kokiomis sąlygomis. *(Nori išeiti)*

Pirmoji moteris *(pastoja jam kelią, skubėdama, karštai maldaudama)*. Gerbiamas pone Dreisigeri, aš labai nuolankiai prašau, gal galėtumėt... Aš du kartus turėjau kraujoplūdį.

Dreisigeris *(paskubom)*. Pasikalbėkit su Pfeiferiu, moterėle, aš ir taip vėluoju. *(Palieka ją)*

Reimanas *(irgi pastoja jam kelią, įsižeidęs skundžiasi)*. Ponas Dreisigeri, aš tikrai noriu pasiskusti. Ponas Pfeiferis man... Už savo audeklą aš visada gaudavau dvylika su puse...

Dreisigeris *(pertraukia jį)*. Antai priėmėjas. Į jį ir kreipkitės, jis tuos reikalus sprendžia.

Heiberis *(sulaiko Dreisigerį)*. Gerbiamas pone Dreisigeri. *(Mikčiodamas ir iš greitumo vos beištarda-*

mas žodžius) Aš labai nuolankiai prašau, gal man, aš norėčiau... gal ponas Pfeiferis galėtų... galėtų man...

Dreisigeris. Ko jūs pagaliau norit?

Heiberis. Avanso, kurį aš anąkart, aš noriu, mat...

Dreisigeris. Aš jūsų tikrai nesuprantu.

Heiberis. Vargas mane labai prispaudė, mat...

Dreisigeris. Pfeiferis, Pfeiferis nuspręs. Aš tikrai negaliu... tarkitės su Pfeiferiu. *(Išsprunka į kontorą)*

Prašytojai nuleidę rankas žiūri į vienas kitą, paskui dūsaudami traukiasi atgal

Pfeiferis *(vėl grįžęs prie savo darbo)*. Na, Anele, ką atnešei?

Senis Baumertas. Tai kiek dabar mokėsit už rietimą, ponas Pfeiferi?

Pfeiferis. Dešimt sidabrinių.

Senis Baumertas. Na, tai dar pusė bėdos.

Audėjai sujunda, pradeda šnibždėtis ir murmėti

ANTRAS VEIKSMAS

Grytelninko Vilhelmo Anzorgės pirkia Kašbache, Oilengebirgėj. Mažas, vos šešių pėdų aukščio kambarėlis, grindys išpuvusios, balkinės lubos juodos, apsmilkusios. Dvi jaunos merginos, Ema ir Berta Baumer t sėdi už staklių, motušė Baumer, paralyžiuota senutė, trina šeivas ant suoloelio prie lovos, jos sūnus Augustas, dvidešimties metų, silpnaproitis, neišsivysčiusiu liemeniu ir maža galva, bet ilgomis kaip voro galūnėmis, sėdi ant žemos kėdutės ir taip pat trina šeivas. Pro du mažus, vienur kitur popieriais užklijuotus ir šiaudais užkamšytus langelius kairėje sienoje krinta silpna, rausva, saulėlydžio šviesa. Ji nušviečia palaidus, lininius mergaičių plaukus, lietus, nepridengtus pečius, plonus, vaškinis kaklus ir storų marškinių raukšles ant nugaros; tie marškiniai ir trumpi, storiausios drobės sijonai — visas jų apdaras. Senutei rausva šviesa tvieskia tiesiai į veidą, kaklą ir krūtinę, jos veidas išsekęs, be kraujo lašo, išvagotas raukšlių ir raukšlelių, akys įdubusios, nuo dūmų, vilnos dulkių ir darbo prie žiburio paraudusios ir ašarojančios, kaklas ilgas, raukšlėtas ir gyslotas, su dideliu gūžiu, krūtinė įdubusi, aptūlota skepetomis ir skarmalais. Nušviesta ir dalis dešinės sienos; prie jos krosnis, suolas, lova ir keli ryškiaspalviai šventųjų paveikslai. Ant karties virš krosnies džiūsta skudurai, už krosnies prigriozdinta senų, aplūžusių rakanų. Ant suolo prie krosnies stovi keli seni puodai ir virtuvės reikmenys, ant lakšto popieriaus džiūsta bulvių lupenos. Palubėj kaba gijų sruogos ir lankčiai. Prie stak-

lių stovi krepšeliai su šeimomis. Gilumoj žemos durys be užrakto. Ten pat į sieną atremtas pundas vytelių ir pamesti keli sudrįsę krepšiai. Dūzgia staklės, ritmiškai trinksi muštuvai, nuo jų dreba žemė ir sienos, nardančios šaudyklės šnarėjimas ir klapsėjimas aidų po visą kambarėlį. Ir priedo dar žemas monotoniškas ratelių ūžesys, tartum didelių kamanių zvimbimas

Motušė Baumert (pamačiusi, kad mergaitės nebeaudžia, bet palinksta prie audeklo, sako verksmingu, nusilpusiu balsu). Ir vėl raišiojat?

Ema (vyresnioji duktė, dvidešimt dvejų metų, rišdama nutrūkusius siūlus). Jau ir siūlai!

Berta (penkiolikos metų). Galą gausi su tokiais apmatais.

Ema. Bet kur jis prasmego taip ilgai? Devintą išėjo ir vis dar nėra.

Motušė Baumert. Taigi, taigi! Ir kurgi jis prazuvo, mergaitės?

Berta. Tu tik nesibaimink, mama!

Motušė Baumert. Kaipgi nesibaiminsi?

Ema audžia toliau

Berta. Palauk, Ema!

Ema. Kas yra?

Berta. Man pasirodė, kad kažkas eina.

Ema. Tur būt, Anzorgė parėjo.

Fricas (basas, nuplyšęs ketverių metų vaikiukas, įbėga verkdamas). Mama, noriu valgyti.

Ema. Palauk, vaikuti, tuoj pareis senelis, parneš duonytės ir kavutės.

Fricas. Aš taip noriu valgyti, mama!

Ema. Aš juk tau sakau. Nebūk toks paikas. Jis tuojau pareis. Parneš gardžios duonytės, kavutės. Kai baigsim darbą, mamutė paims lupenas, nuneš ūkininkui, ir jis už tai duos vaikeliui puodžiuką skanių pasukų.

Fricas. O kur senelis išėjo?

Em a. Pas fabrikantą, išnešė audeklą, sūneli.

Fric a s. Pas fabrikantą?

Em a. Taip, taip, Friceli, į pakalnę, į Petersvaldau, pas Dreisigerį.

Fric a s. Ar jis ten gaus duonos?

Em a. Taip, taip, jam ten duos pinigų, o jis nupirks duonos.

Fric a s. Ar seneliui duos daug pinigų?

Em a. (*smarkiai*). Ak, atstok tu su savo plepalais.

Abi su Berta pradeda austi, bet netrukus vėl sustoja

Bert a. Eik, Augustai, paprašyk Anzorgę, kad uždegtų šviesą.

Augustas išeina, kartu su juo išbėga Fricas

Motušė Baumert (*pagauta vaikiškos baimės, kone vaitodama*). Vaikai, vaikai, kur pražuvo tėvas?

Bert a. Tikriausiai užsuko pas Haufą.

Motušė Baumert (*verkdama*). Kad tik nebūtų į karčiamą užsukęs!

Em a. Tik neverk, mama. Mūsų tėtis ne toks.

Motušė Baumert (*iš baimės ir nerimo netekusi galvos*). Oi, oi... kas dabar bus? O jeigu... o jeigu pareis namo... viską pragėręs ir ničnieko neparneš? Juk nė druskos žiupsnio, nė duonos plutos nebeturim, ir pakurti nebėra kuo...

Bert a. Nelementuok, mama! Dabar mėnesiena. Nu-eisim į mišką, dar Augustą nusivesim ir parsinešim kelias našteles žabų.

Motušė Baumert. Taigi, o kai girininkas pačiups, kas tada bus!

Anzorgė (*milžiniško ūgio nusenęs audėjas, toks didelis, kad, įeidamas į kambarį, turi susilenkti; įkiša galvą ir liemenį pro duris. Barzda ir plaukai susivėlę*). Tai ko reikia?

Bert a. Gal šviesą uždegtumėt.

Anzorgė (*kalba prislopintu balsu, lyg kambary būtų ligonis*). Juk dar šviesu.

Motušė Baumert. Tai patamsy mus laikysi, ar ką?

Anzorgė. Man dar reikia apsiruošti. (*Pasitraukia*) Berta. Matai, koks šykštuolis.

Ema. Sėdėk dabar rankas susidėjus, kol susimylės.

Frau Heinrich (*trisdešimties metų nėsčia moteris. Jos išsekusiam veide matyti kankinantis nerimas ir baimė*). Labas vakaras visiems.

Motušė Baumert. Tai ką gero pasakysi, Heinrichien?

Frau Heinrich (*šlubuodama*). Stiklas įlindo į koją.

Berta. Eikš čia, sėskis. Ištrauksiu.

Frau Heinrich atsisėda, Berta priklaupia ir taikosi ištraukti iš pado stiklo šukę

Motušė Baumert. Tai kaip gyvenat, Heinrichien?

Frau Heinrich (*desperatiškai*). Nėra man jokio gyvenimo. (*Veltui stengiasi susiturėti neverkus. Verkia be garso*)

Motušė Baumert. Tokiems, kaip mes, Heinrichien, tikrai būtų geriau, kad dievas susimylėtų ir pasiimtų iš šios ašarų pakalnės.

Frau Heinrich (*nebesusivaldydama rauda visu balsu*). Mano vargšai vaikeliai miršta badu! (*Kūkčioja ir vaitoja*) Nebežinau, ko griebtis. Kaip nori nerkis iš kailio, lakstyk, kol padvėsi — nieko nepadės. Vos kojas bepavelku. Devynios alkanos burnos, pasotink, kad geras. Kuo? Vakar vakare dar turėjau kriaukšlę duonos, net dviem mažiausiems neužteko. Kam turėjau duoti, a? Visi vienu balsu rėkia: mamyte, man, mamyte, man! Oi, oi! O juk dabar dar vaikštau, kas bus, kai atsigulsiu? Ir tas kelias bulves vanduo išnešė. Nebėr ko į burną dėti.

Berta (*ištraukusi stiklą ir nuplovusi žaizdą*). Reikia užrišti skudurėliu. (*Emai*) Paieškok, Ema!

Motušė Baumert. Ir pas mus tas pats, Heinrichien.

Frau Heinrich. Tu bent turi savo mergaites. Turi vyrą darbininką, o maniškis pereitą savaitę vėl turėjo priepuolį. Visas taip kratėsi ir blaškėsi, kad nebežinojau, kur dėtis iš baimės. Po tokio priepuolio jis visą savaitę nesikelia iš lovos.

Motušė Baumert. Maniškis irgi nebestiprus. Žiūrėk, pradės ką ir pritrūksta kvapo — krūtinę užgula, kryžių gelia. Ir taip viską pabaigėm namie, kad ligi paskutinio pfenigo. Jei šiandien neparneš kelių grašių, tai ir pati nebežinau, kaip toliau gyvensim.

Ema. Patikėk, Heinrichien. Ir mums tas pats... Tėvas šiandien išsivedė šuniuką, Amį. Nutarėm papiauti, kad būtų kuo pilvą užkimšti.

Frau Heinrich. Gal turit kokią saują miltų?

Motušė Baumert. Nė dulkelės, Heinrichien, druskos, ir tos nebėra namuose nė žiupsnelio.

Frau Heinrich. Tai jau nebežinau. (*Pakyla, stovi, svarsto*) Tai jau tikrai nebežinau. Nebėra pagalbos. (*Rėkia iš pykčio ir baimės*) Kad nors kiaulių jovalo turėtume už ką nusipirkti, aš jau nieko nebesakyčiau! Bet tuščiomis rankomis pareiti namo negaliu. Tai jau ne. Tada atleisk man, viešpatiel! Kitos išeities nebėra. (*Šlubuodama, kaire koja mindama tik kulnu, greitai išeina*).

Motušė Baumert (*perspėdama šaukia jai įkandin*). Heinrichien, Heinrichien! Nekvailiok!

Berta. Nieko ji nepasidarys. Nebijok.

Ema. Juk ji visada taip. (*Vėl sėda už stiklų ir kurį laiką audžia*)

Ieina Augustas, lajine žvake šviesdamas tėvui, senajam Baumertui, velkančiam ryšulį gijų

Motušė Baumert. O Jėzau, Jėzau, žmogau, kur tu taip ilgai buvai?

Senasis Baumertas. Na, tik nerėk. Leisk atsipūsti. Verčiau pasižiūrėk, kas atėjo.

Moricas Jegeris (*pasilenkdamas įeina pro duris. Status, vidutinio ūgio, raudonskruostis atsargos husaras, kepurė ant šalies, batai ir drabužiai tvarkingi, marškiniai švarūs, be apykaklės. Įėjęs išsitempia ir kariškai, žvaliai sveikinasi*). Labas vakaras, motuše Baumert!

Motušė Baumert. Vaje! Vaje! Tu vėl namie? Neužmiršai dar mūsų? Tai sėskis, sėskis. Eikš arčiau, sėskis.

Ema (*nušluosčiusi sijono kraštu medinę kėdę, pastumia Jegeriui*). Labas vakaras, Moricai! Vėl panorai pasižiūrėti, kaip gyvena vargšai.

Jegeris. Ei, Ema! Nenorėjau ir tikėti. Tu bernioką beturinti, jau kone kareivį. Kurgi jį susigavai?

Berta (*paėmusi iš tėvo šiokių tokių parneštus produktus, deda mėsą į keptuvę ir kiša į krosnį, kur Augustas jau kuria ugnį*). Tu juk pažįsti audėją Fingerį?

Motušė Baumert. Jis gyvena čia su mumis kartu. Norėjo ją vesti, tik kad buvo visai be sveikatos, plaučiais sirgo. Sakiau, mokiau, bet ar tau mergiotė klausys? Jis jau seniai miręs ir užmirštas, o jai dabar žiūrėk, kaip vaikui duoną uždirbti. Na, pasakyk, Moricai, kaip tau ten sekėsi?

Senasis Baumertas. Jau nė neklausk, močia, gyvena kaip inkstas taukuose; tik šaiposi iš mūsų; apsitaisęs kaip grapas, sidabrinis laikrodis ir dar dešimt talerių grynais.

Jegeris (*išdidžiai atstatęs krūtinę, su pagyruoškia šypsena*). Negaliu skųstis. Kariuomenėj sekėsi.

Senasis Baumertas. Jis buvo pas kapitoną už pasiuntinį. Dievaži, ir kalba kaip tikras ponas.

Jegeris. Aš taip pripratau poniškai kalbėti, kad kitaip ir nebemoku.

Motušė Baumert. Ką ir besakyti! Toks vėjo botagas buvo, o žiūrėk, pinigų susikalė! Juk tau prie

jokio darbo rankos nelipo, nė siūlų sruogos nuvyti nemokėjai. Vis kad tik pasprukti, zylėms slastus, liepsnelėms raizgus statyti, tiek ir terūpėjo. Ar ne taip?

J e g e r i s. Teisybė, teta Baumert. Aš ne tik liepsnelės, bet ir kregždės gaudydavau.

E m a. Nors mes ir sakydavom, kad kregždės nuodingos.

J e g e r i s. Aš neėmiau to į galvą. O kaipgi jums sekėsi, motuše Baumert?

M o t u š ė B a u m e r t. O dieve, labai prastai tuos paskutinius ketverius metus. Matai, kaip mane susuko. Pasižiūrėk, kokie mano pirštai, jau nebežinau, ar čia koks reumatas, ar kas. Niekas iš manęs nebėra, nebejudinui nei rankų, nei kojų, niekas negali suprasti, kokius aš skausmus kenčiu.

S e n a s i s B a u m e r t a s. Prastai su ja. Ilgai nebėtės.

B e r t a. Rytą aptaisom, vakare nutaisom. Ir pavalgydinti reikia kaip mažą vaiką.

M o t u š ė B a u m e r t (*vis tokiu pat gailiu, verksmingu balsu*). Aptarnauja mane iš visų pusių. Aš ne tik ligonis. Aš našta. Kiek prašau dievą, kad pasišauktų pas save. O Jėzau, Jėzau, kaip man sunku. Aš jau nebežinau... žmonės gali pagalvoti... bet aš nuo mažumės pripratus dirbti. Aš savo darbą visada padirbdavau, o dabar staiga... (*Ji mėgina atsistoti, bet nejstengia*) Negaliu, ir tiek. Ir vyras mano geras, ir vaikai geri, bet kaip man tą viską matyti... Kaip atrodo mergikės? Kraujo nė lašo veiduos... Išblyškusios kaip ta drobė. Mina ir mina pakojus, ar sveikos, ar serga. Ką jos geresnio mato? Kiaurus metus neišlipa iš staklių. Ir nė skuduro neužsidirba kūnui apsidengti, kad žmonėms galėtų pasirodyti, į bažnyčią nueiti ar kada pasilinksinti. Atrodo kaip nuo kryžiaus nuimtos, argi tai jaunos merginos, penkiolikos ir dvidešimties metų?

B e r t a (*prie krosnies*). Ir vėl rūksta!

S e n a s i s B a u m e r t a s. Taigi va, rūksta. Ir pa-

sakyk, kad geras, kaip čia kas gali pasikeisti. Ta krosnis visai sugrius vieną kartą. O mes nieko negalim pataisyti, ryjam suodžius, kosim, krenkščiam per kits kitą. Kosėk nekosėjęs, kad ir uždusi, ir visi plaučiai išlįs pro gerklą, niekam tas nerūpi.

Jegeris. Tai juk Anzorgės pareiga, jis turi taisyti.

Berta. Taisys jis tau, lauk. Ir taip visą laiką bumba.

Motušė Baumert. Mes ir taip, mat, per daug vietos užimam.

Senasis Baumertas. O jei dar žodį pasakysim, tai išmes į gatvę, ir viskas. Juk pusė metų negauna iš mūsų nuomos.

Motušė Baumert. Gyvena pasiturinčiai, galėtų būti prielankesnis.

Senasis Baumertas. Jis irgi nieko neturi, motin, jis irgi vargsta, tik nedejuoja, nesiskundžia visiems savo vargas.

Motušė Baumert. Juk turi gryčią.

Senasis Baumertas. Ką čia dabar šneki, motin. Iš tos gryčios nė vienas šakalys jam nepriklauso.

Jegeris (*atsisėdęs ir išsitraukęs iš vienos švarko kišenės trumpą pypkelę su gražiais spurgais, iš kitos kvortą degtinės*). Ilgiau taip nebegali būti. Mane šurpas krečia, kaip čia žmonės gyvena. Juk mieste šunys, ir tie geriau užlaikomi, negu jūs čia.

Senasis Baumertas (*pagyvėjęs*). Teisybė, ar ne? Ir tu tai žinai. O jei mes bent žodį pasakom, jie tvirtina, kad tokie sunkūs dabar laikai.

Anzorgė (*įeina, vienoj rankoj laikydamas puodžiuką sriubos, kitoj nebaigtą pinti krepšį*). Sveikas gyvas, Moricai! Tu vėl namie?

Jegeris. Sveikas, tėvai Anzorge.

Anzorgė (*kišdamas savo puodžiuką į orkaitę*). Sakyk tu man, tikras grapas!

Senasis Baumertas. Pažiūrėk, koks jo laikro-

dėlis! Parsivežė naują kostiumą ir dešimt talerių gry-
nais.

Anzorgė (*kraipydamas galvą*). Taigi, taigi! Sakyk
tu man!

Ema (*pildama į maišiuką bulvių lupenas*). Tai aš
einu su lupenomis, gal gausiu puodynėlę nugriebto
pieno. (*Išeina*)

Jegeris (*visiems į jį žiūrint su pagarba ir lūkes-
čiu*). Tik prisiminkit, kiek kartų jūs man karšėt kailį.
Palauk, sakydavot, pateksi į kariuomenę, ten tave iš-
mokys. O dabar patys matot — nepražuvau. Po pusės
metų jau turėjau antsiuvus. Paslankiam reikia būti, tai
svarbiausia. Čia vachmistruui nuvalai batus, čia iššu-
kuoji arklį, alausedė parneši. Sukausi kaip vijurkas. Ir
tarnybą gerai ėjau — prie sunkiosios patrankos buvau
paskirtas, ir čia viskas turėjo blizgėti. Aš buvau pir-
mas arklidė, pirmas patikrinime, pirmas balne. O kai
eidavom į ataką — pirmyn, marš! O baimė, o griaus-
mas, viešpatie pasigailėk! Ir budrus buvau kaip me-
džioklinis šuo. Kartais, rodos, jau nebėra pagalbos, jau
galas, bet ir vėl pakrutini smegenis ir, žiūrėk, išsikapa-
noji. Viena kartą ritmeisteris prieš visą eskadroną pa-
gyrė mane: va, koks turi būti husaras!

Visi tyli. Jegeris užsidega pypkę

Anzorgė (*kraipydamas galvą*). Turėjai laimę, vai-
ke. Taigi, taigi, sakyk tu man! (*Atsisėda ant žemės, pri-
sitraukia vyteles ir, pasistatęs tarp kojų krepšį, pra-
deda pinti*)

Senasis Baumertas. Gal būsi ir mums šiek
tiek savo laimės parvežęs. Tai vaišini?

Jegeris. Žinoma, tėve Baumertai, o kai tą baig-
sim, bus ir daugiau. (*Numeta ant stalo pinigą*)

Anzorgė (*nustebęs kvailai šypsosi*). Vaje, vaje,
tai balius!.. Čirška kepsnys, ant stalo degtinės kvorta.,
(*Patraukia iš butelio*) Į tavo sveikata, Moricai! Taigi,
taigi, sakyk tu man!

Degtinė keliauja aplink

Senasis Baumertas. Aš sakau, ar negalėtum bent per šventes turėti mėsos kąsnelio, ne taip, kaip dabar — kiaurus metus sausai? Vėl prisieis laukti, kol priklys koks benamis šuo, kaip prieš mėnesį; o taip juk nedažnai pasitaiko.

Anzorgė. Tai davei Amį papiauti?

Senasis Baumertas. Vis tiek būtų padvėsęs iš bado.

Anzorgė. Taigi, taigi, teisybė.

Motušė Baumert. O toks meilus buvo šuniukas!

Jegeris. Jūs vis dar mėgstat šunieną?

Senasis Baumertas. Oi varge, kad bent tos būtų lig soties.

Motušė Baumert. Taip, taip, kąsnelis mėsos visiems praverčia.

Senasis Baumertas. Tau toks valgis nebepatinka? Pasilik pas mus, ir vėl priprasi, Moricai!

Anzorgė (*uosdamas*). Taigi, taigi, skanus kąsnelis. Ir kvepia kaip gardžiai!

Senasis Baumertas (*uosdamas*). Kaip tikras cinamonas, galima sakyti.

Anzorgė. Na, pasakyk savo nuomonę, Moricai. Tu gi žinai, kas pasauly dedasi. Ar ateis kada mums, audėjams, geresni laikai, ar ne?

Jegeris. Reikia tikėtis.

Anzorgė. Mes čia nei gyvenam, nei mirštam. Sunku mums, tikėk manim. Plūkies žmogus iš paskutiniųjų. Ir pagaliau vis tiek turi pasiduoti. Vargas suėda tau ir stogą virš galvos, ir žemę po kojom. Seniau, kol galėjau dirbti staklėse, dar buvo pusė bėdos, vargais negalais kapsčiausi. Bet dabar jau daugiau kaip metai nebegaunu darbo. Pinu krepšius, bet tai tik nuo bado apsiginti. Pinu ligi išnaktų, o kaip pargriūvu į lovą, tai viso uždarbio tėra vienas sidabrinis ir penki pfenigai.

Tu gi mokytas, pasakyk, ar galima su tiek pragyventi tokiam brangmety? Tris talerius reikia išmesti mokesčių už namą, vieną talerį už sklypą, tris talerius nuompinigių. O visas mano uždarbis keturiolika talerių, ne daugiau. Man lieka septyni taleriai visiems metams. Iš to reikia pavalgyti, pasikūrenti, apsitaisyti, apsiauti, apsimegzti ir apsilopyti, o kur dar butas ir visa kita. Tai ko čia stebėtis, kad nuompinigių nebeišgali sumokėti?

Senasis Baumertas. Reikėtų kam nors nuvažiuoti į Berlyną ir išdėstyti karaliui, kaip čia mes gyvenam.

Jegeris. Nedaug būtų iš to naudos, tėve Baumer-tai. Jau kiek laikraščiuose apie tai prirašyta. Bet tur-tuoliai taip moka sukti... Jie apmaus ir geriausius krikščionis.

Senasis Baumertas (*purtydamas galvą*). Ne-turi jie tam Berlyne sąžinės!

Anzorgė. Pasakyk tu man, Moricai, ar taip gali būti? Argi nebėra tam jokių įstatymų? Jei aš dirbu, kol man pirštai prakiūra, ir vis tiek nesukrapštau nuompi-nigių, ar gali ūkininkas atimti man gryčią? Jis gi šeimi-ninkas ir nori gauti savo pinigų. Aš jau nebežinau, kas čia ir bus. Jei man prisieis išeiti iš savo gryčios... (*Pro ašaras*) Čia aš gimiau, čia mano tėvas sėdėjo už staklių daugiau kaip keturiasdešimt metų. Kiek jis kartų sakė motinai: motin, kai aš numirsiu, neapleisk namelio. Gry-telę aš pats pasistačiau, sakydavo, čia kiekviena vi-nis — nemiegota naktis, kiekvienas rąstas — metai sau-sos duonos. Tai jau, rodos...

Jegeris. Jie tau nuvilks ir paskutinius marškinius, tą jie moka.

Anzorgė. Taigi, taigi, teisybė. Bet jeigu jau taip, tai verčiau tegu mane išneša, gyvas aš neisiu senatvėj iš savo pastogės. Kas man mirtis! Mano tėvas irgi mirė ramus. Tik pačią paskutinę valandą pajuto lyg ir bai-mę. Bet aš įlipau pas jį į lovą, ir nurimo. Kai pagal-voji, buvau tada trylikos metų vaikėzas. Nuvargęs už-

migau šalia ligonio — tiek to proto teturėjau — ir, kai rytą atsibudau, jis jau buvo atšalęs.

Motušė Baumert (*patylėjusi*). Pažiūrėk kepsnio, Berta, ir paduok Anzorgei sriubą.

Berta. Valgykit, dėde Anzorge!

Anzorgė (*ašarodamas valgo*). Taigi, taigi, nieko nepadarysi!

Senasis Baumertas valgo mėsą tiesiai iš keptuvės

Motušė Baumert. Tėvai, tėvai, turėk kantrybės! Palauk, kol Berta padės ant stalo.

Senasis Baumertas (*kramtydamas*). Prieš dvejus metus paskutinį kartą buvau prie komunijos. Tuoju po to pardaviau savo šventinį švarką ir iš tų pinigų nusipirkau gabaliuką kiaulienos. Nuo to laiko ligi šios dienos neturėjau kąsnelio mėsos burnoj.

Jegeris. Kam mums mėsa, už mus atvalgo fabrikantai. Jie tiesiog maudosi taukuose. Kas netiki, tegu nueina į Bilau ar Petersvaldau. Pamatys, ko nematęs: stovi fabrikantų namai, rūmos prie rūmo. Vienas prie kito. Su veidrodiniais langais, bokšteliais ir geležinėmis tvoromis. Ne, ne, ten niekas nesiskundžia laikais. Ten netrūksta nei virto, nei kepto, ten užtenka pinigų ekipažams ir karietoms, gubernantėms ir kam tik nori. Jiems turtai lenda pro gerklę. Iš gero gyvenimo ir pasileidimo jie nebežino, nė kaip besišėlioti.

Anzorgė. Seniau ne taip buvo. Seniau fabrikantai leido gyventi ir audėjams. Dabar vieni viską susiglemžia. Ir aš sakau, vis tai dėl to, kad ponai nebetiki nei dievą, nei velnią. Nebežiūri įsakymų, nebebijo bausmės. Tai ir traukia mums iš burnos paskutinį kąsnelį skriaudžia mus, kiek tik gali. Viskas per žmones. Jei fabrikantai būtų geri, tai ir mums nebūtų sunkūs laikai.

Jegeris. Paklauskite, ką aš jums paskaitysiu. (*Išsitraukia iš kišenės kelis lapelius*) Augustai, pabėgėk į smuklę, parnešk dar kvortą degtinės. Augustai, ko tu visą laiką juokies?

Motušė Baumert. Aš nežinau, kas tam vaikui pasidarė, juokiasi ir juokiasi, kad ir kažin kas būtų. Na, judėk, judėk!

Augustas išbėga su tuščiu buteliu

Matau, kad tau gerai lenda, tėvai.

Senasis Baumertas (*kramtydamas, nuo valgio ir gėrimo atkutęs*). Moricai, tu mūsų žmogus. Moki rašyti ir skaityti. Tu žinai, koks audėjų gyvenimas? Tu gailies vargšų audėjų. Ar nestotum ginti mūsų reikalų?

Jegeris. Jei tik tiek, tai man vieni niekai. Aš tiems siurbėlėms fabrikantams pakaitinčiau padus. Man tas nieko nereikia. Aš žmogus sugyvenamas, bet jei tik mane pagaus pyktis, tai Dreisigerį čiupsiu viena ranka, o Ditrichą kita ir taip trenksiu kaktomuša, kad jiems tik kibirkštys pasipils iš akių. Jei mes mokėtume eiti išvien, tai tokią pirtį užkurtume fabrikantams, kad... Nereikėtų šauktis nei karaliaus, nei valdžios, galėtume tiesiai pasakyti, to ir to mes norim, to ir to nenorim, tada jie mums kitaip užgiedotų. Jeigu jie pamatys, kad mes turime galvas, tuojau nusileis. Aš tuos šventakuprius pažįstu. Bailūs niekšeliai.

Motušė Baumert. Tikra teisybė. Aš — žmogus nepiktas. Aš visą laiką sakiau, kad ir turtuolių reikia pasauly. Bet kai jau taip pasidarė...

Jegeris. Dėl manęs tegu juos visus kipšas nujoja, tos padermės aš neverksiu.

Berta. Kurgi tėvas?

Senasis Baumertas patyliukais išėjo

Motušė Baumert. Nežinau, kur jis dingo.

Berta. Gal dėl to, kad jis atpratęs nuo mėsos?

Motušė Berta (*susijaudinusi verkia*). Na matote, matote! Negali užlaikyti. Visas brangus maistas perniek!

Senasis Baumertas (*grįžta, verkdamas iš pykčio*). Ne, ne! Man nebetoli galas. Pribaigs jie mane.

Gauni žmogus vieną kartą ką geresnio, tai negali užlaikyti. (*Atsisėda verkdamas prie krosnies*)

Jegeris (*staiga įtūžęs, lanatiškai*). O čia pat visokie valdininkai, dykaduoniai nieko daugiau nedirba, tik kiaurus metus trainiojasi ir dar tvirtina, kad audėjai galėtų visai gražiai gyventi, jei netingėtų.

Anzorgė. Tai jau nebe žmonės, tai išgamos.

Jegeris. Na, bala nematė, jis jau gavo per nosį. Mes su rudžiu Bekeriu jam užvežėm ir, prieš išeidami sudainavom „Kruviną teismą“.

Anzorgė. Jėzau, tai ta daina?

Jegeris. Taigi, turiu ją čia.

Anzorgė. Ji, rodos, vadinasi „Dreisigerio daina“ ar kaip ten.

Jegeris. Aš perskaitysiu.

Motušė Baumert. Kas gi tą dainą sudėjo?

Jegeris. To niekas nežino. Paklauskite. (*Skaito kaip mokinyš skiemenuodamas, nežiūrėdamas kirčių, bet su giliu įsijautimu. Jo balse skamba ir nusiminimas, ir skausmas, ir įniršis, pyktis, kerštas*)

Čia teismą vietoje suruoš,
Čia nuosprendžių nežino,
Jei kas — tuoj galvą tau nuvoš,
Apseis ir be teisimo.

Čia degins ant lėtos ugnies,
Kankins, kaip tik išmano,
Dejuok, kiek nori — nepadės,
Ak tu, vargeli mano!

Senasis Baumertas (*dainos žodžių paveiktas ir iki sielos gelmių sukrėstas, kelis kartus nori pertraukti Jegerį ir tik per jėgą susivaldo. Pagaliau nebeišturi; juokdamasis ir verkdamas, mikčiodamas sako pačiai*). „Kankins, kaip tik išmano.“ Kas taip parašė, tikrą teisybę pasakė, motin. Tu gali tai paliudyti... Kaip ten pasakytą. „Dejuok, kiek nori — nepadės“, ar taip?

J e g e r i s. „Ak tu, vargeli manol“

S e n a s i s B a u m e r t a s. Tu gerai žinai, kaip mes dejuojam diena iš dienos, nuo ryto lig vakaro.

Anzorgė liaujasi dirbęs ir sėdi sukrėstas, motušė Baumert ir Berta nuolat braukiasi ašaras

J e g e r i s (*skaito toliau*).

Mat, Dreisigeriai — ponai čia,
O jų tarnai — smaugėjai,
Kas rūpi jiems kitų kančia,
Jie žiaurūs niekadėjai.

Ak, niekšai, demonai pikti...

S e n a s i s B a u m e r t a s (*drebedamas iš įniršio. trepteli koja*). Taip, demonai pikti!

J e g e r i s (*skaito*).

Pralenkiantys šėtoną,
O būkit, būkit prakeikti —
Jūs sprogstat vargšų duoną!

A n z o r g ė. Taip, taip, būkit prakeikti!

S e n a s i s B a u m e r t a s (*gniauzdamas kumštį, garsina*). „Jūs sprogstat vargšų duoną!“

J e g e r i s (*skaito*).

Kiek nori tu, žmogau, maldauk,
Jums nieks akių nebado.
„Ką, nepatinka? Tai eik lauk
Ir dvėski sau iš bado!“

S e n a s i s B a u m e r t a s. Kaip ten pasakyta?.. „Kiek nori tu, žmogau, maldauk“. Kas vienas žodis... kas žodis... viskas taip teisinga, kaip biblijoj. „Kiek nori tu, žmogau, maldauk.“

A n z o r g ė. Taip, taip, tikra teisybė! Niekas nepadės.

J e g e r i s (skaito).

Tik pagalvokit, kaip sunku,
Kai skurdas vargšą spaudžia —
Juk gaila alkstančių vaikų...
O jums širdies nespaudžia?

Širdies! Akmuo, o ne širdis,
Ir akmeninės lūpos...
Vargdiniams per dienas naktis
Devynis kailius lupat.

Senasis Baumertas (*pašoka, aklo įniršio pagautas*). „Devynis kailius lupat.“ Šventa teisybė. „Akmuo, o ne širdis!“ Va, čia aš prieš jus stoviu, Robertas Baumertas, meistras, audėjas iš Kašbacho. Kas gali ką pasakyti... Aš visą amžių buvau doras žmogus, o jūs tik pasižiūrėkit! Ką pelniau? Kaip aš atrodau? Ką jie iš manęs padarė? „Ak, niekšai, demonai pikti.“ (*Atkiša rankas*) Va, pačiupinėkit, oda ir kaulai... Tie žvėrys, velnio išperos! (*Iš įniršio ir nusiminimo verkdamas, susmunka ant kėdės*)

Anzorgė (*meta krepšį į kampą, atsistoja ir, visas drebėdamas iš pykčio, švokščia*). Taip toliau nebegali būti, sakau aš jums, turi būti kita tvarka, ir tučtuojau! Mes nebekentėsime, kas bus, tas!

U Z D A N G A

TREČIAS VEIKSMAS

Smuklė Petersvaldau. Didelis kambarys, balkinės lubos, paremtos mediniu stulpu, aplink jį — stalas. Gilumoj, į dešinę nuo stulpo, išlaukinės durys, stulpas užstoja tik vieną jų staktą. Pro duris matyti didelis priesienis, pri-griozdintas statinių ir aludario įrankių. Į dešinę nuo durų, kampe — bufetas, medinė sulig žmogaus ūgiu pertvara su lentynomis indams, už jos sieninė spinta, kur eilėmis išrikiuoti buteliai; tarp pertvaros ir spintos siauras tarpelis smuklininkui. Priešais bufetą stalukas, uždengtas marga staltiese. Viršum jo kabo daili lempa, aplink stovi kelios pintos kėdės. Netoli stalo dešinėj sienoj durys su užrašu: „Vyninė“. Tai garbingesniems svečiams. Dar toliau į dešinę tiksi senas laikrodys su spintele. Į kairę nuo išlaukinių durų, prie galinės sienos,— stalas su buteliais ir stiklais, kampe — didele koklinė krosnis. Kairiojoj sienoj trys maži langeliai, po jais ilgas suolas ir trys sunkūs stalai, galais į sieną. Išilgai stalų — suolai su atrama, galuose po vieną medinę kėdę. Šios didelės patalpos sienos išdažytos melsva spalva, nukabinėtos plakatais, margais paveikslais, oleogra-fijomis, tarp jų Fridricho Vilhelmo IV portretas

Kaimo seniūnas Velcelis, geraširdis milžinas per penkiasdešimt metų, stovi už pertvaros ir leidžia iš statinės į bokalą alų. Jo pati, frau Velcel, prie krosnies lygina baltinius. Tai stotinga, švariai apsitačiusi moteris, dar neturinti trisdešimt penkerių metų. Ana Velcel, daili septyniolikmetė mergaičiukė nuosta-

biais rusvais plaukais, sėdi gražiai apsigerbusi prie uždengto staliuko ir siuvinėja. Valandėlę ji pakelia nuo darbo akis ir klausosi; toluoj girdėti vaikų giedama laidotuvių giesmė. Prie to paties stalo sėdi stalius Vigandas, apsirengęs darbo drabužiais; prieš jį bokalas bavariško alaus. Tai žmogus, kuris žino, ko reikia, norint pasiekti tikslą: gudrumo, greitumo ir gerų alkūnių. Prie to stalo, kur aplink stulpą, sėdi komivojažeris ir uoliai kramto vokišką bifšteksą. Tai vidutinio ūgio, įsiganęs, apvalainas, linksmo būdo, gyvas ir įžūlus žmogus, apsirengęs pagal madą. Jo daiktai — krepšys, lagaminas su pavyzdžiais, skėtis, apsiaustas ir pliušinis pledas — sudėti greta ant kėdžių

Velcelis (*nešdamas komivojažeriui bokalą alaus. Vigandai*). Velniai žin, kas čia šiandien darosi Petersvaldau.

Vigandas (*aštriu griausmingu balsu*). Nagi šiaudien Dreisigeris priiminėja gaminius.

Frau Velcel. Bet dar niekada nebuvo tokio triukšmo.

Vigandas. Gal dėl to, kad jis žada priimti dar du šimtus audėjų.

Frau Velcel (*nenustodama lyginti*). Greičiausiai taip ir bus. Žada priimti du šimtus, o atėjo gal kokie šeši šimtai. Tos padermės pas mus užtenka.

Vigandas. Dievaži, tikrai užtenka. Kad ir kaip skursta, o neišmiršta, ir tiek. Vaikų gimdo daugiau, negu reikia.

Giesmė suskamba aiškiau

Dar ir tos laidotuvės. Juk audėjas Fabichas mirė.

Velcelis. Seniai jam buvo laikas. Jau daugiau kaip metai vaikščiojo į šmėklą panašus.

Vigandas. Sakau tau, Velceli, dar niekada nebuvau dirbęs tokio mažo grabelio, tokios skrynelytės. Tiek ir to kūnelio, kažin ar besvėrė devyniasdešimt svarų.

Komivojažeris (*kramsnodamas*). Nesuprantu... Kur tik pažiūrėsi, kokį laikraštį paimsi, visur pilna šiurpiais istorijų apie audėjų skurdą, gali pamanyti, jog tie žmonės jau baigia badu išmirti. O kai pamatai tokias laidotuves... Aš kaip tik tuo metu atvažiauvau į kaimą: dūdų orkestras, mokytojas, moksleiviai, pastorius ir minia žmonių iš paskos, viešpatie dieve, laidotuvės kaip kinų imperatoriaus. Jei tie žmonės turi pinigų tokioms laidotuvėms... (*Nugeria alaus. Pastatęs bokalą, staiga galantiškai kreipiasi į Aną*) Ar ne teisybė, panele? Juk taip?

Ana sumišusi šypsosi ir uoliai siuvinėja toliau

Komivojažeris. Tur būt, siuvinėjate šlepetes tėveliui?

Velcelis. Tokių šlepečių aš nė ant kojų nesimaučiau.

Komivojažeris. Ką jūs sakot! O aš atiduočiau pusę turto, jei jos būtų skiriamos man.

Velcelis. Mano vyras apie tokius dalykus nenusimano.

Vigandas (*keliskart atsikrenkštęs ir pabrūžinęs kėdę, tarsi įsibėgėdamas*). Tamsta stebiesi tomis laidotuvėmis, pone. Bet tai labai paprastos laidotuvės, ar ne, šeimininkėle?

Komivojažeris. Na taip, bet aš nesuprantu... Juk tai kainuoja didelius pinigus. Iš kur tie žmoneliai ima tiek pinigų?

Vigandas. Nuolankiai prašau atleisti, pone, tokia jau vietinių skurdžių paikystė. Jums leidus, drįstu pasakyti: jie išivaizduoja, kad to reikalauja pagarba velioniui, kad šitaip jie atlieka pareigą mirusiajam. O jei jau miršta tėvai, tai artimiausi palikuonys ir įpėdiniai atiduoda paskutinius marškinius, ko vaikai nebeįstengia sukrapštyti, skolinasi iš artimiausių ponų. Toks jau prietaras. Ir, žinoma, paskęsta skolose; įsiskolina gerbiamajam ponui pastoriui, įsiskolina zakristijonui ir visiems,

kas tik prikiša nagus. O gėrimai, valgiai, o kitos išlaidos. Ką norit, sakykit, vaikai turi gerbti tėvus, bet ne taip, kad, jų gedėdami, visą amžių vilktų skolų našta.

Komivojažeris. Bet, susimildami, argi pastorius nebegali žmonėms išaiškinti?

Vigandas. Nuolankiai prašau atleisti, pone, turiu pasakyti, kad kiekviena, kad ir maža parapija, turi išlaikyti savo dievo namus ir savo garbųjį ganytoją. Iš tokių prašmatnių laidotuvių aukštieji dvasininkai turi gražaus pelno. Ir juo dažnesnės tokios laidotuvės, tuo gausesnės aukos. Kas pažįsta vietines sąlygas, tas tikrai pasakys, kad ponai pastoriai labai nepalankiai žiūri į tylas laidotuves.

Hornigas (*mažas, kreivakojis šenukas, ant pečių ir krūtinės užsikabinęs diržus vežimėliui traukti. Jis skudurininkas*). Laba diena. Prašom man paprastą. Na, šeimininkėle, gal turit skudurų? Panele Ana! Vežimėly turiu gražių kaspinėlių kaselėms, marškinėliams, kojinelėms, gražių virbaliukų, plaukams smeigtukų, kabelių ir kobinėlių. Visko duosiu už kelis skudurėlius. (*Kitu tonu*) Iš skudurų padirbs gražaus balto popierėlio, ant jo bernelis parašys meilų laiškėlį.

Ana. Ačiū, ačiū, man nereikia jokio bernelio.

Frau Velcel (*pakeisdama lygintuvą*). Va, kokia mergina. Apie vestuves nė girdėti nenori.

Komivojažeris (*pašoka, tartum maloniai nustebinčas, prieina prie apdengto stalo ir atkiša Anai ranką*). Labai protingai darote, panele, lygiai kaip ir aš! Sutariam! Duokit rankelę! Mudu abu liksim nevedę!

Ana (*visa nukaitusi, paduoda jam ranką*). Tai kad jūs jau vėdęs?!

Komivojažeris. Saugok dieve! Aš tik apsimetu. Jūs taip manot dėl to, kad aš su žiedu? Ak, aš jį užsimoviau tik tam, kad galėčiau apsaugoti savo žavią asmenybę nuo nevalyvų atakų. Jūsų aš nebijau. (*Išikiša žiedą į kišenę*) Be juokų, panele, negi jūs nė truputėlio nenorit išteketi?

A n a (*purto galvą*). Nė kiek.

Frau Velcel. Ji tikrai paliks senmerge, nebent atsirastų koks nepaprastas.

Komivojažeris. O kodėl ne? Vienas turtuolis iš Silezijos vedė savo motinos kambarinę, o turtingasis fabrikantas Dreisigeris irgi paėmė seniūno dukterį. Ji nė iš tolo negalėjo lygintis grožiu su jumis, panele, o dabar važinėja karieta su spindinčiais liokajais. Kodėl ne? (*Vaikšto pasitempdamas ir mankštindamas kojas*) Išgersiu puodelį kavos.

Įeina Anzorgė ir senis Baumertas, abu su nešuliais, ir nedrąsiai, tyliai susėda šalia Hornigo prie pirmojo stalo avanscenoje, kairėj pusėj

Velcelis. Sveiki! Pagaliau vėl pasirodei, tėve Anzorge?!

Hornigas. Išlindai vieną kartą iš savo prirūkusios gūžtos?

Anzorgė (*nedrąsiai ir sumišęs*). Vėl pasiėmiau apmačius.

Senis Baumertas. Jis sutinka dirbti už dešimt sidabrinių.

Anzorgė. Aš nebūčiau ėmęs, bet kad ir krepšių pynimas užsiraukė.

Vigandas. Vis geriau, negu nieko. Jis tik nori, kad visi turėtų darbo. Aš gerai pasižįstu su Dreisigeriu. Prieš savaitę išėmiau jam antruosius langus. Tada apie tai ir kalbėjom; jis tai daro vien tik iš geros širdies.

Anzorgė. Taigi, taigi, kaipgis.

Vencelis (*stalo audėjams po stiklą degtinės*). Vaišinkitės. Nagi, pasakyk, Anzorge, kada tu paskutinį kartą skutaisi? Tas ponas irgi norėtų žinoti.

Komivojažeris (*nuo savo stalo*). Ponas šeimininke, aš to nesakiau! Ponas meistras man tik krito į akis dėl savo augumo. Tokius milžinus nedažnai pamatysi.

Anzorgė (*susigėdęs krapštosi galvą*). Taigi, taigi, kaipgis...

Komivojažeris. Tokie stuomeningi vyrai šiandien didelė retenybė. Kultūra taip mus nulaižė... Bet man gražu pasižiūrėti į tokį galingą sudėjimą. Tie gau ruoti antakiai! Ta susivėlusi barzda...

Hornigas. Klausykit, ką aš jums pasakysiu, garbusis pone: tie žmonės neištenka užsimokėti barzdaskučiu, o įsitaisyti skustuvą — apie tai nėra ko nė kalbėti. Kas auga, tegu auga. Jiems nėra iš ko rūpintis savo išvaizda.

Komivojažeris. Bet, mano mielas, argi aš apie tai... *(Tyliai smuklininkui)* Gal aš galėčiau tam gauriui pastatyti alaus?

Velcelis. Saugok dieve, negers. Jis užsispyręs.

Komivojažeris. Jei ne, tai ne. Jūs leisite, panele? *(Atsisėda prie uždengto stalo)* Patikėkit, vos tik įėjau, man tuojau krito į akis jūsų plaukai. Tas matinis blizgesys, tas minkštumas, tankumas! *(Lyg susižavėjęs, bučiuoja pirštų galiukus)* O spalva... kaip prinokę kviečiai. Jei pasirodytumėt Berlyne, jūsų plaukai sukeltų furorą. *Parole d'honneur*¹, su tokiais plaukais galėtumėt tiesiai į karaliaus dvarą... *(Atsilošęs žiūri į plaukus)* Nuostabūs, tiesiog nuostabūs.

Vigandas. Už tai ją gražiai ir vadina.

Komivojažeris. O kaip ją vadina?

Ana *(visą laiką tyliai sau juokiasi)*. O, neklausykit, ką jie sako!

Hornigas. Laputė, tiesa?

Velcelis. Na, liaukitės. Visai susuksit merginai galvą. Jau ir taip nebežino, ko nori. Šiandien duokit jai grafą, rytoj užsimanys kunigaikščio.

Frau Velcel. Neapkalbėk mergaitės, tėvai! Čia nieko blogo, kad žmogus siekia aukščiau. Ne visi taip galvoja, kaip tu. Ir negerai būtų, jei niekas nejudėtų iš vietos, kur buvo, ten ir pasiliktų. Jei Dreisigerio tėvas būtų taip galvojęs, tai ir šiandien tebebūtų plikas

¹ Garbės žodis *(pranc.)*.

audėjas. Dabar jie turtais aptekę. Senis Tromtra irgi buvo tik vargšas audėjas, o dabar valdo dvylika dvarų ir netgi gavo bajorystę.

Vigandas. Kas teisybė, tai teisybė, Velceli, čia tavo pati gerai sako. Tą ir aš galiu patvirtinti. Jei aš būčiau taip galvojęs, kaip tu, manai turėčiau šiandien septynis pameistrius?

Hornigas. Tu moki žiūrėti savo naudos, kas to nežino. Audėjas dar tebevaikšto, o tu jau grabą jam dirbi.

Vigandas. Kas nenori savo prarasti, turi stengtis.

Hornigas. Taigi, taigi, tu ir stengies. Tu geriau už daktarą žinai, kada giltinė ateis pasiimti audėjo vaiko.

Vigandas (*liaujasi šypsotis, staiga įniršta*). O tu geriau už policiją žinai, kokie audėjai kniaukia gijas ir kas savaitę atideda į šalį pundą šėivų. Tu atvažiuoji skudurų, bet prie progos paimi ir verpalus.

Hornigas. O tavo piūtis ant kapų. Juo daugiau žmonių gula ant drožlių, tuo geriau tau. Pasižiūri į visą daugybę vaikiškų grabelių, plekšnojį sau per pilvą ir džiaugies; vėl geri meteliai buvo, mažyliai krito kaip musės! Vėl galiu kas savaitę puskvortę daugiau išgerti.

Vigandas. Bet vogtų daiktų tai jau neslepiu.

Hornigas. Tik retkarčiais pakiši kokiam fabrikantui dvigubą sąskaitą arba tamsią naktį parsitempi namo vieną kitą lentgalį iš Dreisigerio statybų.

Vigandas (*atsuka jam nugarą*). Kalbėk su kuo nori, aš su tavim nekalbu. (*Staiga vėl atsigręžia*) Melagis!

Hornigas. Lavonininkas!

Vigandas (*kitiems*). Jis raganius, moka apžavėti gyvulius.

Hornigas. Žiūrėk, pasisaugok, ko gero, ir tave apžavėsiu.

Vigandas išbąla

Frau Velcel (*buvo išėjusi atnešti komivojažeriui kavos*). O gal jums verčiau paduoti kavą kambary?

Komivojažeris. O, ne, nei! (*Ilgesingai žvelgdamas į Aną*) Sėdėsiu čia iki amžiaus galo.

Įeina jaunas girininkas ir valstietis. Pastarasis su botagu. Abu sako „Laba diena“ ir sustoja prie bufeto

Valstietis. Mums po imbirinę.

Velcelis. Sveiki gyvi! (*Įpila ko prašomas*).

Abu čiumpa stiklelius, susidaužia, nugeria ir pasistato ant pertvaros

Komivojažeris. Na, ponas girininke, gerą galą sukorėte?

Girininkas. Nemažą. Iš Šteinzeiferdorfo.

Įeina pirmasis ir antrasis senas audėjas ir atsideda šalia Anzorgės, Baumerto ir Hornigo

Komivojažeris. Atleiskite, bene būsite grafo Hochheimio girininkas?

Girininkas. Grafo Keilio.

Komivojažeris. Teisybė, teisybė, taip ir norėjau pasakyti. Aibės čia tų grafų, baronų ir kitokių malonybių. Reikia geros galvos, kad neužmirštum. O kam tas kirvis, ponas girininke?

Girininkas. Atėmiau iš vagių.

Senis Baumertas. Mūsų ponai žiūri, kad nė šapo niekas neparsineštų.

Komivojažeris. Na, kaip sau norit, bet jei kiekvienas pradėtų nešti...

Senis Baumertas. Jums leidus, pasakysiu, kad čia, kaip ir visur, su dideliais ir mažais vagimis; yra tokių, kur varo didžiausią prekybą ir lobsta iš vogto miško. Bet jei koks vargšas audėjas...

Pirmasis senas audėjas (*pertraukia Baumertą*). Mums nevalia nė žabelio pasiimti, o mus ponai engia nesigailėdami, paskutinius syvus baigia iščiulpti. Mokėk jiems mokesčius už globą, už amatą, visokias duokles, lakstyk už dyką, kur siunčiamas, nori nenori, eik lažą.

Anzorgė. Šitaip jau yra: ką fabrikantas palieka neatėmęs, tą pasiima iš mūsų kišenės ponas.

Antrasis senas audėjas (*atsisėdęs prie gretimio stalo*). Aš pats tai sakiau mūsų šviesiausiam ponui. Nuolankiai persiprašau, ponas grafe, sakau, bet šimet negalėsiu tiek dienų dirbti dvare, niekaip nevaliosiu. O dėl ko? Atleiskite, sakau, man viskas prigrėrė. Laukelį vanduo išgraužė. Dieną naktį turiu plūktis, kad prasi-maitinčiau. Toks lietus, toks pliaupimas... O, dieve, dieve. Aš tik stovėjau ir laužiau rankas. Tokia žemė, visa nuplaukė pakalnėn, tiesiog į gryčią, o sėkla, švari brangi sėkla!.. Jėzau, Jėzau, aš tik žiūrėjau į debesis ir visą savaitę verkiau, kol akys aptemo, kol kelio nebemačiau po kojomis... O paskui vėl žemę ant kalno vilkau — aštuoniasdešimt sunkių vežimų.

Valstietis (*šiurkščiai*). Nieko daugiau ir nežinot, kaip dejuoti. Ką dangus siunčia, tą reikia ir priimti. O kad skurstate, kas dėl to kaltas, ar ne patys? Ką jūs darėte, kai verslasėjo gerai? Viską iššvaistėt ir pragėrėt. Jei būtumėt pasitaupę, turėtumėt grašį kitą juodai dienai ir nereiktų vaginėti nei verpalų, nei malkų.

Pirmasis jaunas audėjas (*jėjęs su keliais draugais į priesienį, garsiai kalba pro duris*). Mužikas ir liks mužikas, nors ir lig pusryčių miegotų kaip koks ponas.

Pirmasis senas audėjas. Šitaip jau yra: valstietis ir ponas abu labu tokiu. Jei audėjui reikia pastogės, valstietis sako: duosiu tau landynę, gyvenk, mokėsi man nuomą, padėsi sudoroti šieną ir javus, o jei nenori — ieškokis kitur. Jei nueisi pas kitą, tas irgi tą patį pagiedos.

Senis Baumertas (*rūsčiai*). Kaip tas karklas, kurį visos ožkos graužia.

Valstietis (*supykęs*). Ech jūs, badmiriai, kokia iš jūsų kam nauda? Ar mokate bent plūgą įsmeigti į žemę? Tiesią vagą išvaryti ar avižų pėdus į vežimą sukrauti? Niekam jūs daugiau netinkat, tik tinginiauti ir su bobom gulėti, pašlemėkai jūs! Labai jūs kam reikalingi! (*Užsimoka ir išeina*)

Girnininkas juokdamasis išeina paskui jį. Velcelis, jo pati ir stalius juokiasi garsiai, komivojažeris tyliai.
Paskui stoja tyla

Hornigas. Valstietis kaip tas darbo jautis... Lyg aš nežinočiau, koks čia visur skurdas. Baisus dalykas, kas dedasi kalnų sodžiuose! Po keturis ir penkis guli be marškinių ant vieno čiuzinio.

Komivojažeris (*su švelniu priekaištu*). Atleiskite, mielasis. Dėl skurdo kalnuose yra visokių nuomonių, jei mokate skaityti...

Hornigas. O, laikraščius aš skaitau ne prasciau už patį. Ne, ne, aš žinau, ką sakau, gerai prisivaikščiojau po tuos kiemus. Keturiasdešimt metų išstampiau vežimėlį su skudurais, visko mačiau. Kaip buvo su Fuleriais? Vaikai kapstėsi po mėšlyną su kaimynų žąsimis. Mirė tie žmonės pliki ant plikų grindų. Iš bado rijo dvokiantį klijų ir krito šimtais kaip musės.

Komivojažeris. Jei mokate skaityti, tai turėtų mėt žinoti, jog vyriausybė viską gerai ištyrė ir...

Hornigas. Žinom, žinom, atvažiuoja toks ponas iš vyriausybės, kur viską geriau žino, negu būtų matęs savo akimis. Pavaikšto po sodžių, kur nors apie upelį, kur namai gražiausi, nenori susipurvinti blizgančių batų. Pagalvoja, kad tikriausiai visur taip gražu, lipa atgal į savo karietą ir — namo. O paskui rašo į Berlyną, kad nėra jokio skurdo. Bet jei būtų turėjęs bent kiek kantrybės ir užlipęs į viršutinius sodžius, kur upeliai

išteka, ir pažvelgęs anapus upelių ir dar toliau, kur stovi vienišos lūšnos, prigludusios prie kalnų, tokios apsmilkusios ir sukrypusios, kad gaila degtuko joms uždegti, tada gal būtų kitaip parašęs į Berlyną. Reikėjo jiems manęs paklausti, tiems ponams iš vyriausybės, kurie nenori tikėti mūsų žmonių skurdu. Aš jiems būčiau parodęs. Aš jiems būčiau atvėręs akis, jie būtų pamatę visus badmirių laužynus.

Lauke pasigirsta audėjų daina

Velcelis. Va ir vėl jie traukia tą velnio dainą.
Vigandas. Visam kaimui apsuks galvą.
Frau Velcel. Lyg ir kokia audra tvenkiasi.

Būrys jaunų audėjų įeina į priesienį, o iš ten į smuklę. Prieky žengia apsikabinę Jegeris ir Bekeris

Jegeris. Eskadronas, stok! Nuo žirgų!

Atėjusieji išsiskirsto prie stalų, kur jau sėdi kiti audėjai, ir užmezga su jais kalbą

Hornigas (*šūkteli Bkeriui*). Nagi, pasakyk, kas čia darosi, kad taip užgriuvote visu būriu?

Bekeris (*reikšmingai*). Gal kas ir pasidarys, kaip manai, Moricai, a?

Hornigas. Tik jau nekvailiokit!

Bekeris. Jau ir kraujas liejasi. Nori pamatyti? (*Atsismaukia rankovę ir parodo ant nuogo peties kraujuojančius skiepus. Daugelis jaunų audėjų prie kitų stalų irgi atsismaukia rankoves*) Buvom pas barzdaskutį Šmitą skiepytis.

Hornigas. Dabar aišku. Nėra ko stebėtis, kad gatvėse triukšmas, jei kaime švaistosi tokie smarkuoliai...

Jegeris (*puikaudamasis, garsiai*). Iš karto dvi kvortas, Velceli! Aš moku. Gal manai, neturiu smulkių? Nesibaimink. Jei norėtume, galėtume gerti degtinę ir

siurbti kavą ligi ryto, ne prasčiau už bet kokius komivojažerius.

Jaunieji audėjai juokiasi

Komivojažeris (*maivydamsis*). Kažin, ar čia man, ar ne man taikoma?

Smuklininkas, jo pati, duktė, stalius Vigandas ir komivojažeris juokiasi

Jegeris. Tam, kas klausia.

Komivojažeris. Atleiskit, jaunuoli, matyt, jūsų verslas puikiai sekasi.

Jegeris. Negaliu skųstis. Aš gatavų drabužių pirmas komivojažeris. Einu išvien su fabrikantais, pilnas pusiau. Juo audėjas alkanesnis, tuo riebesnis mano kąsnis. Kam vargas, o man turtas.

Bekeris. Čia tu gerai pasakei, Moricai, į tavo sveikatą!

Velcelis (*atnešęs degtinę grįžta prie pertvaros, pusiaukelėj stabteli ir pamažu, flegmatiškai ir nerangiai vėl atsigręžia į audėjus. Ramiai ir įsakmiai*). Ko dabar prikibot prie to pono, jis jums nieko nepadarė.

Jaunų audėjų balsai. Ir mes jam nieko nedarom.

Frau Velcel persimeta keliais žodžiais su komivojažeriu, paima puodelį su neišgerta kava ir išneša jį į gretimą kambarėlį. Komivojažeris, audėjų juoko lydintas, išeina paskui ją

Audėjų balsai (*dainuoja*).

Mat, Dreisigeriai — ponai čia,

Ir jų tarnai — smaugėjai.

Velcelis. Cit, cit! Dainuokit tą savo dainą, kur norit, tik ne mano namuose.

Pirmasis senas audėjas. Gerai sako. Liaukitės plyšoję.

Bekeris (*surinka*). Bet pro Dreisigerio namus dar praeisim. Tegu dar kartą išgirsta mūsų dainą.

V i g a n d a s. Tik nesiuskit per daug, kad jis, ko ger-
ro, nesuptyktų!

Juokai ir kvatojimas

Senis Vitigas (*žilaplaukis kalvis, be kepurės, su odine prijuoste ir medinėmis klumpėmis, paišinas, tartum tiesiai iš kalvės, įeina ir, sustojęs prie pertvaros, laukia stiklo degtinės*). Tegu sau šėliojasi. Lojantis šuo nekanda.

Senųjų audėjų balsai. Vitigai, Vitigai!

Vitigas. Aš čia, ko norite?

Senųjų audėjų balsai. Vitigas atėjo! — Vitigai, Vitigai! — Eik čia, Vitigai, sėskis prie mūsų! — Prie mūsų, Vitigai!

Vitigas. Kaipgi, sėsiuos aš prie tokių plėšikų.

Jegeris. Eikš, išgerk su mumis.

Vitigas. Pats gerk. Norėsiu gerti, pats ir užsimokėsiu. (*Atsisėda su savo stiklu prie Baumerto ir Anzorgės. Plekšnoja Anzorgę per pilvą*) Kuo tie audėjai ir minta! Kopūstais ir utėliena!

Senis Baumertas (*pakiliai*). Na, o jeigu jiems vieną kartą atsibos toks gyvenimas?

Vitigas (*tariamai nustebeš, išpučia akis*). O kad tavo šunes! Heinerli, ar čia tikrai tu? (*Kvatodamas*) Oi žmonės, mirsiu iš juoko! Senis Baumertas maištininkas! Tuoj susilauksim, kad sukils siuvėjai, paskui avys, pelės ir žiurkės. Dievuliau, tai užvirs košė! (*Kreta iš juoko*)

Senis Baumertas. Žiūrėk, Vitigai, aš sakiau ir sakysiu: geriau būtų, jei galėtume gražumu susitarti.

Vitigas. Velnią tu gražumu ką pasieksi. Kas gražumu ką pasiekė? Gal Prancūzijoje kas susitarė gražumu? Gal Robespjeras turtuoliams rankeles glostė? Ten viena težinojo: šalin! Visus į giljotiną! Taip turi būti, along zanfang! Kepti karveliai niekam patys nelekia į burną.

Senis Baumertas. Jei tik aš galėčiau šiaip taip pragyventi...

Pirmasis senas audėjas. Mums jau kilpą visai baigia užnerti, Vitigai.

Antrasis senas audėjas. Nors visai nebeik namo. Ar tu iš kailio nersies, ar drybsosi — tas pats badas.

Pirmasis senas audėjas. Namie galima iš galvos išsikraustyti.

Anzorgė. Dabar man vis tiek, kaip bus, taip bus.

Senųjų audėjų balsai (*vis neramesni*). Niekur nėra ramybės.— Ir dirbti nebėra noro.— Pas mus Šteinkuncendorfe vienas kaimynas visą dieną sėdi prie upelio nuogutėlis kaip močios pagimdytas ir vis mazgojasi. Išprotėjo vargšelis.

Trečiasis senas audėjas (*atsistoja ir, alkoholio veikiamas, pradeda kalbėti kaip pranašas, grėsmingai pakėlęs pirštą*). Artinasi teismo valanda! Nesidėkite su ponais ir turtuoliais! Artinasi teismo valanda! Sabaoto dievas...

Kai kas juokiasi. Kalbėtoją vėl pasodina ant suolo

Velcelis. Tam vieno stiklelio gana, išgėrė ir apkvaišo.

Trečiasis senas audėjas (*vėl pašoka*). Bet va kas! Jie netiki nei dievą, nei pragarą, nei dangų. Iš tikėjimo tik juokiasi...

Pirmasis senas audėjas. Gerai, gerai, liaukis!

Bekeris. Tegu žmogus pasako savo maldele. Gal ką ir paveiks.

Daugelis balsų (*per vienas kitą*). Tegu kalba! Tegu!

Trečiasis senas audėjas (*pakeltu balsu*). Pragaro nasrai atsivers ir praris visus tuos, kurie skriaudžia vargšus ir nežiūri teisybės, sako viešpats.

Sujudimas

(Staiga pradeda deklamuoti kaip mokinys)

Matai, kas laukia tų visų,
Kaip viešpats baudžia niekadėją,
Kurs niekina darbą drobės audėjai!

Bekeris. Tai kad mes multino audėjai.

Juokas

Hornigas. Drobės audėjai dar labiau skursta. Jie slankioja kaip šmėklos po savo kalnus. Jūs čia dar turite bent jėgų balsą pakelti.

Vitigas. Gal pats manai, kad visos mūsų bėdos jau praeity? Tą lašelį sveikatos, kur dar liko mūsų kūne, fabrikantai bematant iščiulps.

Bekeris. Jis gi pasakė: audėjai dar dirbs man už riekę duonos su varške.

Bruzdėjimas

Seni ir jauni audėjai. Kas taip sakė?

Bekeris. Dreisigeris taip pasakė apie audėjus.

Jaunas audėjas. Pakartį maitą!

Jegeris. Klausyk, Vitigai, tu mums tiek esi pripasakojęs apie Prancūzų revoliuciją. Žodžių negailėjai. Gal greit atsiras proga patikrinti, kas ko vertas: kas plepys, o kas tikras vyras.

Vitigas (*pašoka it įgeltas*). Dar vienas žodis, snargly!.. Ar tu girdėjai kulkas švilpiančias? Ar žinai, kas tai yra stovėti su ginklu prieš žemę?

Jegeris. Na, tik neširsk. Mes gi draugai. Aš nenorėjau tavęs užgauti.

Vitigas. Spiaut man į tokią draugystę. Kalakutas pasipūtėlis!

Įeina žandaras Kučė

Balsai. Tss, tss, policija!

Visi *pernelyg ilgai šnypščia, tildo, kol pagaliau stoja tyla*

Kučė (*visiems tylint, atsisėda prie stulpo*). Prašyčiau stiklėlį degtinės.

Visiška tyla

Vitigas. Na, Kuče, atėjai pas mus tvarkos daryti? Kučė (*nekreipdamas dėmesio į Vitigą*). Laba die-na, meistre Vigandai!

Vigandas (*iš kampo prie bufeto*). Ačiū už labai dieną, Kuče.

Kučė. Kaip reikalai?

Vigandas. Ačiū už atmintį.

Bekeris. Viršininkai bijo, kad mes neapsirytume,— juk imame tokius pinigus!

Jegeris. Mes juk šveitėm kiaulieną ir kukulius su taukais ir kopūstais, o dabar dar išgersim šampano, ar ne, Velceli?

Juokas

Velcelis. Ne šuniui dešra.

Kučė. Jei turėtumėt šampano ir kiaulienos, ir tai jums būtų mažas. Aš irgi negeriu šampano, o gyvenu.

Bekeris (*turėdamas omeny Kučės nosį*). Jis laisto savo raudoną agurką degtine ir alumi. Todėl jis toks prinokęs.

Juokas

Vitigas. O juk žandaro gyvenimas irgi nelengvas. Čia turi įkišti išbadėjusį valkatą į belangę, čia vėl kokią gražesnę audėjų merginą suvedžioti, kartas nuo karto reikia nusilakti ir pačiai kailį išvanoti, kad ta iš baimės pas kaimynus lėktų; o dar ant arklio pasikratyti ir ligi devintos ryto po lovą voliotis. Gal, sakysit, menkas daiktas?

Kučė. Varyk, varyk! Prikiši vieną kartą kailį su savo liežuviu. Seniai žinom, kas tu per paukštis. Kad žmonės kiršini, apie tai žino pats landratas. Žiūrėk, kad per savo girtuoklystę neįstumtum pačios ir vaikų į prie-

glaudą, o pats neatsidurtum kalėjime; geruoju tas žmonių kurstymas tau nesibaigs!

Vitigas (*karčiai juokdamasis*). Kas žino, kaip ten bus? Gal ir tavo teisybė. (*Staiga įniręs*) Bet jei taip, tai žinosiu, kas man čia pasitarnavo, kas mane skundžia fabrikantui ir ponui, kas mane taip šmeizžia ir juodina. kad nebegaunu darbo. Kas sukurstė prieš mane valstiečius ir malūnininkus, kad niekas nebeveda pas mane kaustyti arklių, nebeprašo aptraukti ratų. Žinau, kas jis toks. Aš tą pašlemėką nutraukiau kartą nuo arklio, kad botagu nučaižė kvailą bernioką dėl kelių žalių kriaušių. Ir aš tau sakau, atsimink, įkiši mane į kalėjimą,— rašyk sau testamentą. Jei bent iš tolo ką išgirsiu, čiupsiu pasagą ar kūjį, stipiną ar kibirą, ir tiesiai pas tave. Kaip mane gyvą matai, iš lovos ištrauksiu, nuo pačios atplėšiu ir suskaldysiu tau makaulę.

Pašoka ir eina prie Kučės

Seni ir jauni audėjai (*sulaiko jį*). Vitigai, Vitigai, turėk proto!

Kučė (*staiga atsistoja, išbąla. Paskui traukiasi prie durų. Juo arčiau durų, tuo drąsesnis. Paskutinius žodžius taria jau visai tarpdury ir tuojau išeina*). Ko tu iš manęs nori? Aš tau nieko nesakau. Man reikia pasikalbėti su audėjais. Aš tau nieko nepadariau. Man tu buvęs nebuvęs. Bet jums, audėjai, turiu pranešti: ponas policijos viršininkas uždraudė dainuoti tą dainą. Dreisingerio dainą, ar kaip ji ten. Ir jei tas bliovimas gatvėse nesiliaus, jis pasirūpins, kad nusiramintumėt belangėję. Ten gausit duonos ir vandens ir galėsit dainuoti, kiek tik širdis geis. (*Išeina*)

Vitigas (*surinka jam iš paskos*). Ne jo nosiai uždrausti. Nors staugsimė, kol langai išbyrės ir bus girdėti net Reichenbache, dainuosim, kol fabrikantams stogai ant galvos užgrius ir visiems viršininkams šalmai ant kaktos pradės šokinėti. Niekas mums neuždraus!

Bekeris (*atsistoja, duoda ženklą dainuoti ir pats užtraukia kartu su visais*).

Čia teismą vietoje suruoš,
Čia nuosprendžių nežino:
Jei kas — tuoj galvą tau nuvoš,
Apseis ir be teisimo.

Smuklininkas mėgina juos nutildyti, bet niekas jo nepaiso. V i g a n d a s užsikemša ausis ir išbėga lauk. Audėjai pakyla ir, dainuodami kitus posmus, eina paskui Vitigą ir Bekerį. Tie gestais ir mimika liepia apleisti smuklę

Audėjai.

Čia degins ant lėtos ugnies,
Kankins kaip tik išmano.
Dejuok kiek nori — nepadės,
Ak tu, vargeli mano!

Didžioji dauguma audėjų sekantį posmą dainuoja jau gatvėj, tik keli jauni vaikinai dar atsiskaitinėja viduj. Posmo pabaigoj kambary belieka Velcelis, jo pati ir duktė, Hornigas ir senis Baumertas

Ak niekšai, demonai pikti,
Pralenkiantys šėtoną!
O būkit, būkit prakeikti —
Jūs sprogstat vargšų duoną.

Velcelis (*abejingai rinkdamas bokalus*). Visai pasiuto šiandien.

Senis Baumertas pakyla išeiti

Hornigas. Nagi, pasakyk, Baumertai, kas čia darosi?

Senis Baumertas. Jie eina pas Dreisigerį reikalauti, kad pakeltų užmokestį.

Velcelis. Negi ir tu prisidedi prie tokių kvailysčių?

Senis Baumertas. Matai, Velceli, nuo manęs čia niekas nepareina. Jauni sumano, o seni turi taikytis. (*Truputį susigėdęs išeina*)

Hornigas (*pakyla*). Stebuklas būtų, jei viskas geruoju baigtųsi.

Velcelis. Kad seni karšinčiai šitaip pamestų protą!

Hornigas. Kiekvienas žmogus ko nors trokšta.

U Z D A N G A

KETVIRTAS VEIKSMAS

Petersvaldau. Multino fabrikanto Dreisigerio butas. Prabangus kabinetas, apstatytas pagal šaltą pirmosios XIX a. pusės skonį. Lubos, krosnis ir durys baltos, apmušalai šaltai melsvos spalvos su smulkių gėlyčių juostomis. Minkšti, raudonu pliušu apmušti raudonmedžio baldai gausiai papuošti raižiniais; spintos ir kėdės taip pat raudonmedžio; dešinė, tarp langų su vyšninėmis damasto užuolaidomis, sekreteras, spinta su atvožiamą priešakine dalimi, priešais sofa, netoli jos seifas, prie sofos stalas, foteliai ir kėdės; gilumoj spinta su ginklais. Ši ir kitos sienos nukabinėtos menkaverčiais paveikslais su auksiniais rėmais. Viršum sofos kaba veidrodis su žibančiais paaukuotais rokoko stiliaus rėmais. Kairė paprastos durys į priėangį, gilumoj pro atidarytas suveriamas duris matyti tokiais pat prabangiais baldais perkrautas salonas. Salone dvi damos, frau Dreisiger ir pastorienė Kitelhauz, apžiūrinėja paveikslus, toliau pastorius Kitelhauzas šnekasi su namų mokytoju, teologijos kandidatu Veinholdu

Kitelhauzas (mažas, malonus žmogelis, įeina, smagiai šnekučiuodamas ir rūkydamas, su taip pat rūkančiu kandidatu į kabinetą, apsidairo ir, nieko neradęs, purto galvą). Ir nenuostabu, ponas kandidate, jūs jaunas. Jūsų amžiuje mūsų, senių, pažiūros buvo gal ir ne visai tokios pat, kaip jūsų, bet panašios. Šiaip ar taip, panašios. Visi tie aukšti idealai ir yra jaunystės grožis, ponas kandidate. Deja, jie trumpalaikiai, trumpalaikiai

kaip balandžio saulė. Sulauksite mano metų! Kai trisdešimt metų iš eilės po penkiasdešimt du kartus per metus, neskaitant švenčių, skelbi iš sakyklos dievo žodį, tai savaime apsiramini. Kai tiek pragyvensit, ponas kandidatė, tada prisiminkit mane.

Veinholdas (devyniolikos metų, liesas, ištįsęs jaunuolis, ilgais lygiais plaukais. Judesiai labai neramūs ir nervingi). Aš jus gerbiu, ponas pastoriau... bet nežinau... Juk žmonės labai skirtingi.

Kitelhauzas. Mielasis pone kandidatė, tegu žmogus ir labai maištingos dvasios (su priekaištu),— o jūs kaip tik toks ir esate,— tegu jis ir kažin kaip smarkauja ir kovoja su esama tvarka, visa tai praeina. Taip, taip, aš neneigiu, yra ir mūsų konfratūrų tarpe tokių, kurie, ir žilo plauko sulaukę, dar turi jaunuoliškų polėkių. Vienas kovoja su girtuoklyste ir steigia blaivybės draugijas, kitas rašo atsišaukimus, kurie skaitytoją tikrai jaudina. Bet ką jie pasiekia? Jeigu audėjai kur skursta, tai jiems nuo to nė kiek nepasidaro geriau. O socialinė santarvė pakertama. Ne, ne, čia jau beveik galima pasakyti: „Kurpiaui, žiūrėk savo kurpalių. Sielų ganytojau, nesirūpink pilvo reikalais! Skelbk gryną dievo žodį, o kitus rūpesčius pavesk tam, kas duoda pastogę ir maistą paukšteliams, kas apsaugo lauko lelijas...“ Bet norėčiau žinoti, kurgi taip staiga dingę mūsų malonūs šeimininkas?

Frau Dreisiger (ateina iš salono su pastoriene. Ji trisdešimt metų, daili, sveika ir stambi moteris. Jos judesiai ir kalbėjimo būdas labai nesiderina su turtinga ir elegantiška apranga). Gerai sakote, ponas pastoriau. Vilhelmas visada taip: šaus kas į galvą, ir išbėga, palikęs mane vieną. Kiek aš jį baru, bet ar tu jam sakęs, ar nesakęs, nieko nepadeda.

Kitelhauzas. Mieloji ponija, juk ponas Dreisigeris verslininkas.

Veinholdas. Jei neklystu, ten kažkas atsitiko.

Dreisigeris (įeina labai susijaudinęs). Na, Roza, kava paduota?

Frau Dreisiger (*įsižeidusi*). Tau vis reikia iš-eiti.

Dreisigeris (*lyg tarp kitko*). Ak, ką tu išmanai!

Kitelhauzas. Atleiskite, ponas Dreisigeri, gal kokie nemalonumai?

Dreisigeris. Jų man niekada netrūksta, gausiai siunčia ponas dievas. Aš prie jų pripratęs, ponas pastoriau. Na, Roza?! Gal pasirūpinsi kava?

Frau Dreisiger nepatenkinta prieina ir keliskart smarkiai patampo plačią, išsiuvinėtą varpelio juostą

Dreisigeris. Ką tik dabar... (*Užsikerta*) Ponas kandidate, gaila, kad jūsų ten nebuvo. Būtumėt kai ką pamatęs. Tiek to... eime, pradėsime vistą.

Kitelhauzas. Taip, taip, tik taip! Nusipurtykit dienos dulkes ir vargus ir pabūkit su mumis.

Dreisigeris (*prieina prie lango, atitraukia portjerą ir žvelgia į gatvę. Netikėtai*). Eik šen, Roza!

Ji prieina.

Žiūrėk, matai tenai tą ilgą, raudonplaukį berną!

Kitelhauzas. Tai Bekeris, pramintas Rudžiu.

Dreisigeris. Sakyk, ar ne jis tave prieš dvi dienas įžeidė? Atsimeni, ką man pasakojai, kai, Johano padedama, sėdaisi į karietą?

Frau Dreisiger (*papūtusi lūpas, nutęsdama*). A, nebeatsimenu.

Dreisigeris. Nagi liaukis vieną kartą, dabar ne laikas kaprizams. Aš turiu žinoti. Man jau gana tų įžūlybių. Jei čia tas pats, aš jį priversiu atsakyti.

Pasigirsta audėjų daina.

Na, jūs tik paklauskite, girdite?

Kitelhauzas (*baisiausiai pasipiktinęs*). Ar tas šėlimas vis dar nesibaigia? Na, žinote, dabar jau aš rimtai sakau: laikas įsikišti policijai. Leiskite pažvelgti! (*Prieina prie lango*) Žiūrėkit, ponas Veinholdai! Čia ne

tik jauni bernai, su jais trankosi ir daugelis senų rimtų audėjų, kuriuos aš ilgus metus laikiau dievobaimingais ir dorais žmonėmis. Ir jie prisideda prie to negirdėto siautėjimo. Jie trypia kojomis dievo įsakymus. Gal jūs ir tuos užtarsit?

Veinholdas. Žinoma, ne, ponas pastoriau. Tai yra, ponas pastoriau... *cum grano salis*.¹ Juk tai alkani, tamsūs žmonės. Jie rodo savo nepasitenkinimą kaip išmano. Negalima tikėtis, kad tokie žmonės...

Frau Kithelhauz (*smulki, liesa, suvytusi, labiau panaši į senmergę, negu į ištekėjusią moterį*). Ponas Veinholdai, ponas Veinholdai! Tik pagalvokit, ką jūs sakot!

Dreisigeris. Ponas kandidate, man labai gaila. Aš jus ne tam päsamdžiau, kad mano namuose mokytumėt mane humaniškumo. Rūpinkitės mano vaikų auklėjimu, o kitus reikalus palikite spręsti man, man vienam! Supratote?

Veinholdas (*valandėlę stovi nustėręs ir išbalęs, paskui su šalta šypsena nusilenkia, tyliai*). Taip, aišku. aš jus supratau, aš seniai to laukiau ir pats to norėjau. (*Išeina*)

Dreisigeris (*grubiai*). Jeigu jau taip, tai prašom greičiau, mums reikalingas kambarys.

Frau Dreisiger. Bet, Vilhelmai, Vilhelmai!

Dreisigeris. Ar tau visi namie? Tu gini žmogų, kuris teisina tokias vulgarybes ir niekšybes, kaip tas šmeižikiškas rėkavimas?

Frau Dreisiger. Bet, mano mielas, jis gi visai ne...

Dreisigeris. Ponas pastoriau, ar jis teisino. ar ne?

Kithelhauzas. Ponas Dreisigeri, čia kalta jo jaunystė.

Frau Kithelhauz. Aš nežinau, vaikinai iš geros.

¹ Nelygu kur ir kada (*lot.*).

ir garbingos šeimos. Jo tėvas keturiasdešimt metų dirbo valdišką darbą ir kad nors kur būtų prasižengęs. Motina nežinojo, nė kaip besidžiaugti, kai jis čia gavo tokią gerą vietą. O jis... jis visai to nebrangina.

Pfeiferis (*įsiveržia pro prieangio duris ir sušunka*). Ponas Dreisigeri, ponas Dreisigeri, vieną suėmė. Prašom ateiti. Vieną pagavo.

Dreisigeris (*skubiai*). Ar policiją pašaukėt?

Pfeiferis. Ponas viršininkas jau lipa laiptais.

Dreisigeris (*tarpdury*). Maloniai prašom, ponas viršininke! Džiaugiuosi jus matydamas.

*Kitelhauzas ženklais rodo damoms, kad jos verčiau pasišalintų. Jis, jo pati ir frau Dreisiger dings-
ta salone*

Dreisigeris (*drebedamas iš susijaudinimo, kreipiasi į ką tik įėjusį policijos viršininką*). Ponas viršininke, aš pagaliau liepiau savo dażyklos darbininkams suimti vieną tų dainų organizatorių. Nebegalėjau ilgiau pakešti. Jų įžulumas nebežino ribų. Tiesiog baisu. Aš turiu svečių, o tie niekšai drįsta... įžeidinėja mano žmoną, kai tik ji pasirodo gatvėje; mano vaikų gyvybė pavojuj. Ko gero, apstumdys dar mano svečius. Aš jums sakau, jei įstatymais tvarkomoj visuomenėj galima nebaudžiamai užgaulioti tokius dorus žmones, kaip aš ir mano šeima, tai... tai man labai gaila, bet aš kitaip suprantu teisę ir moralę.

Policijos viršininkas (*apie penkiasdešimt metų, vidutinio ūgio, aptukęs, pilnakraujis. Vilki kavaleristo uniformą, su kardu prie šono, pentinuotas*). Žinoma, nė... Ne, žinoma, ne, ponas Dreisigeri! Pasitikėkite manim. Nusiraminkit, aš visiškai jūsų paslaugoms. Viskas gerai... Man netgi labai malonu, kad jūs liepėte suimti vieną iš tų rėksnių. Aš labai patenkintas, kad šis reikalas pagaliau išsispręs. Čia yra keletas riaušininkų, kuriuos aš seniai stebiu.

Dreisigeris. Taip, keletas geltonsnapių, visai teisingai. Valkatos, tinginiai, vengia darbo, gyvena veltėdžių gyvenimą, per dieną dienas trainiojasi po smukles, kol paskutinį pfenigą perleidžia per gerklą. Bet dabar aš nutariau kaip reikiant prigriebti tuos nepraustaburnius. Visuomenės labui, ne tik savo paties.

Policijos viršininkas. Būtinai, būtinai! Taip ir reikia, ponas Dreisigeri. Niekas jūsų už tai nesmerks. Ir kas mano galioj...

Dreisigeris. Rimbais išplakti reikėtų tą gaują!

Policijos viršininkas. Visai teisingai, visai teisingai! Kad kiti žinotų.

Žandaras Kučė (įeina ir išsitempia). Pro atviras prieangio duris girdėti sunkių žingsnių kaukšėjimas ant laiptų). Ponas viršininke, leiskit pranešti, mes suėmėm vieną žmogų.

Dreisigeris. Ar norite tą žmogų pamatyti, ponas viršininke?

Policijos viršininkas. Žinoma, žinoma. Visų pirma pažiūrėsim iš arti, kaip jis atrodo. Teikitės nesirūpinti, ponas Dreisigeri, būkit visai ramus. Aš jį priversiu nusilenkti, duodu žodį!

Dreisigeris. Man to maža, jį būtinai reikia atiduoti prokurorui.

Penki dažyklos darbininkai įveda Jegerį. Jie, matyt, tiesiai iš darbo, veidai, rankos ir drabužiai aptaškyti dažais. Suimtas išžūliai linksmas, dar pakiliai nusiteikęs nuo neseniai išgertos degtinės, kepurė ant šalies

Jegeris. Ak jūs, nusmurgėliai! Kokie jūs darbininkai! Kokie draugai! Man greičiau ranka nudžiūtų, negu aš pakelčiau ją prieš savo draugą.

Viršininkui davus ženklą, Kučė liepia dažytojams paleisti auką. Jegeris stovi laisvas ir išžūlus, bet visos durys saugomos

Policijos viršininkas (*užrinka*). Nusiimk kepurę, juodnugarį!

Jegeris, vis taip pat ironiškai šypsodamasis, labai mažą nusiima kepurę

Kaip tavo pavardė?

Jegeris. O aš su tavim kiaulių neganiau?

Nuo šių žodžių visi sujunda

Dreisigeris. Nieko sau.

Policijos viršininkas (*išbąla, rodos, tuoj tuoj užriks, bet įveikia pyktį*). Valdyk liežuvį. Ateis laikas, atsiimsi. Kaip tavo pavardė, klausiu! (*Nesulaukęs atsakymo įsiunta*) Sakyk, niekše, nes liepsiu įkirst dvidešimt penkias rykštes!

Jegeris (*nė kiek nereaguodamas į viršininko įtūžį, linksmai žvelgia per visų galvas į dailią kambarinę, kuri buvo bepilstanti kavą, bet pamato netikėtą reginį ir išsižiojusi sustoja*). A, čiuinioji Emilė! Ir tu čia! Na, tai žiūrėk, mauk, kol nevėlu. Čia gali kilti toks vėjas, kad nieko per naktį nebeliks.

Mergina spokso į Jegerį, bet, kai susivokia, kad čia jai taikoma, parausta iš gėdos, užsidengia rankomis akis ir, metusi indus, išbėga pro duris. Kiti vėl sujunda

Policijos viršininkas (*visai išmuštas iš vėžių, Dreisigeriui*). Tokio įžūlumo... kaip gyvas niekada...

Jegeris nusispiauna

Dreisigeris. Šunsnuki, čia tau ne tvartas, su-pratai?

Policijos viršininkas. Mano kantrybė baigiasi. Paskutinį kartą klausiu: kaip tavo pavardė?

Kitelhauzas (*pastarosios scenos metu klausėsis pro praviras salono duris, dabar nebeišlaiko, įeina ir, drebedamas iš susijaudinimo, įsikiša*). Jo pavardė Jegeris, ponas viršininke, vardas Moricas... teisybė? Moricas

Jegeris. (*Jegeriui*) Na, pasakyk, Jegeri, argi tu manęs nebepažįsti?

Jegeris (*rimtai*). Tamsta pastorius Kitelhauzas.

Kitelhauzas. Taip, tavo sielos ganytojas, Jegeri! Tas pats, kuris tave vystykluos priėmė į šventųjų bendriją. Tas pats, iš kurio rankų tu pirmą kartą priėmėi viešpaties kūną. Ar dar prisimeni? Aš anuomet taip stengiausi įdėti tau į širdį dievo žodį. Tai toks tavo dėkingumas?

Jegeris (*panarinęs akis kaip baramas mokinukas*). Aš juk sumokėjau savo talerį...

Kitelhauzas. Pinigai, pinigai!.. Gal tu manai, kad tie niekingi pinigai... Pasilaikyk juos sau, man bus daug maloniau. Kokia nesąmonė! Būk doras, būk krikščionis! Atsimink savo įžadus! Laikykis dievo įsakymų, būk geras ir dievobaimingas. Pinigai, pinigai...

Jegeris. Aš kvakeris, ponas pastoriau, aš nieku nebetikiu.

Kitelhauzas. Koks tu kvakeris, ką čia paistai! Stenkis pasitaisyti ir nesišvaistik žodžiais, kurių nesupranti. Čia gyvena dievobaimingi žmonės, ne tokie pagony, kaip tu. Kvakeris, irgi sugalvojo!

Policijos viršininkas. Atleiskite, ponas pastoriau. (*Įsibrauna tarp pastoriaus ir Jegerio*) Kuče, suriškite jam rankas!

Lauke baisus staugimas: „Jegeri! Jegeri! Išleiskit Jegeri!“

Dreisigeris (*apsigandęs, kaip ir kiti, nejučiomis žengia prie lango*). Kas gi čia vėl?

Policijos viršininkas. O, tai visai aišku. Jie reikalauja išleisti tą niekšą. Bet to malonumo mes jiems nepadarysim. Supratai, Kuče! Vesk jį į kalėjimą.

Kučė (*su virve rankoj, delsdamas*). Leiskite pranešti, ponas viršininke, kad sunku bus tai padaryti. Tai pasiutusi gauja. Tikri galvažudžiai, ponas viršininke. Su jais ir Bekeris, ir kalvis...

Kitelhauzas. Atleiskite, malonusis ponas viršininke, ar nereikėtų, užuot dar labiau kaitinus aistras, pamėginti gražumu? Gal Jegeris pažadės eiti pats arba...

Policijos viršininkas. Ką jūs čia kalbat! Aš atsakau! Kaipgi aš šitaip nusileisiu! Marš, Kučė, be jokių kalbų!

Jegeris (*sudeda rankas ir juokdamasis atkiša Kučėi*). Na, tik stipriau, veržk, kiek gali! Juk neilgam.

Kučė, darbininkų padedamas, suriša jį

Policijos viršininkas. Na, eikite, marš! (*Dreisigeriui*) Jeigu jums neramu, pasiųskit šešis vyrus iš dażyklos. Jie paims jį į vidurį, aš josių priešaky, Kučė iš paskos. Kas pastos kelią, bus nukautas.

Iš gatvės rėkavimas: „Kakariekū! Au-au-au!”

Policijos viršininkas (*grasindamas į langą pusę*). Niekšai! Aš jums pagiedosiu ir palosiu. Marš, pirmyn! (*Išsitraukia kardą ir žengia pirmas, kiti išveda paskui jį Jegerį*)

Jegeris (*išeidamas užrinka*). Nors ponias Dreisigeris ir didžia vedasi, bet nieko ne geresnė už mūsų merginas. Mano tėvui ji šimtus kartų pilstė degtinę už tris pfenigus. Eskadronas, kairėn, marš! (*Kvatodamas išeina*)

Dreisigeris (*po pauzės, dėdamasis ramus*). Kaip manote, ponas pastoriau? Gal dabar sulošim vistą? Atrodo, kad daugiau mums niekas nebekliudys. (*Degasi cigarą ir, užtraukęs dūmą, keliskart trumpai garsiai nusi juokia*) Visa ta istorija dabar man atrodo komiška. Na ir bernas! (*Nervingai kvatodamas*) Tikrai, kaip visa tai juokinga! Pirmiausia tas susikirtimas prie stalo su kandidatu. Po penkių minučių jo nebėra. Nė kvapo! Paskui ta istorija. O dabar mes vėl lošiamo vistą.

Kitelhauzas. Taip, bet...

Gatvėj staugimas

Taip, bet... Žmonės tenai kelia tokį baisų triukšmą...

Dreisigeris. Na, tai eisim į kitą kambarį, ir viskas. Ten mums niekas netrukdys.

Kitelhauzas (*purtydamas galvą*). Norėčiau žinoti, kokia musė tuos žmones įkando? Čia aš sutinku su kandidatu, ir pats iki šiol buvau įsitikinęs, kad audėjai — kantrūs, nusizėminę ir paklusnūs žmonės. Ar jums taip neatrodo, ponas Dreisigeri?

Dreisigeris. Aišku, seniau jie buvo kantrūs ir paklusnūs, aišku, buvo dori ir tvarkingi. Kol tie humanizmo apaštalai neprikišo savo nagų. Kiek laiko jie kalė žmonėms, koks pasibaisėtinais skurdus jų gyvenimas. Prisiminkit visas tas draugijas ir komitetus kovai su audėjų skurdu. Pagaliau audėjai tuo patikėjo ir apkvaišo, dabar niekas nebeišmuš jiems to iš galvos. Dabar jie išismagino, ir murmėjimui nebebus galo. Dabar jiems ir tas blogai, ir anas negerai. Dabar duok jiems keptų karvelių!

Staiga suskamba audringas, daugiabalsis „Valio“

Kitelhauzas. Vadinasi, su visu savo humanizmu jie tik tiek tepasiekė, kad ėriukai staiga pavirto vilkais.

Dreisigeris. Ak, ką ten! Blaiviai pasvarsčius, ponas pastoriau, ta suirutė galėtų atnešti ir naudos. Į tokius įvykius turėtų atkreipti dėmesį vadovaujantys sluoksniai. Gal ir jie vieną kartą įsitikins, kad taip toliau nebeįmanoma, kad reikia ką nors daryti, norint apsaugoti tėvyninę pramonę nuo žlugimo.

Kitelhauzas. Bet sakykit, kuo paaiškinti tą negirdėtą krizę?

Dreisigeris. Užsienis atsitvėrė nuo mūsų muitais. Per tai mes netekome geriausių rinkų, o viduje irgi turim atlaikyti žūtbutinę konkurenciją, nes esam palikti likimo valiai, visiškai likimo valiai.

Pfeiferis (*įpuola uždusęs ir išbalęs*). Ponas Dreisigeri, ponas Dreisigeri!

Dreisigeris (*buvo beišeinas į saloną, bet tarpdury atsigręžia, piktai*). Na, Pfeiferi, kas ten dar?

Pfeiferis. Ne, ne... dabar jau viskas!

Dreisigeris. Kas pasidarė?

Kitelhauzas. Jūs gąsdinat mus, kalbėkit pagaliau!

Pfeiferis (*vis dar negalėdamas atsigauti*). Ne, dabar jau viskas! Tu man šitaip, tu man šitaip išdrisk! Vyriausybę... na, tie dar susilauks!

Dreisigeris. Po velnių, kas gi jus dabar apsėdo? Kas nusisuko sprandą?

Pfeiferis (*kone verkdamas iš baimės, rėkia*). Jie išvadavo Jegerio Moricą, viršininką apkūlė ir išvijo, žandarą apkūlė ir išvijo. Be šalmo... sulaužytu kardu... oi, oi!

Dreisigeris. Pfeiferi, jūs išprotėjot!

Kitelhauzas. Juk tai revoliucija!

Pfeiferis (*atsisėda ant kėdės ir, visas drebėdamas, aimanuoja*). Ponas Dreisigeri, blogai! Ponas Dreisigeri, blogai!

Dreisigeris. Še tau ir policija...

Pfeiferis. Ponas Dreisigeri, blogai!

Dreisigeris. Ak, užsičiaupkit, Pfeiferi! Velniai griebtų!

Frau Dreisiger (*ateina su pastoriene iš salono*). Ak, Vilhelmai, tai iš tikrųjų nebe įmanoma. Visas vakaras sugadintas. Matai, ponია pastorienė jau nori eiti namo.

Kitelhauzas. Mieloji ponია Dreisiger, šiandien iš tikrųjų bus geriausia...

Frau Dreisiger. Bet, Vilhelmai, tu turėtum juos kaip reikiant paimti į nagą.

Dreisigeris. Eik pati ir paimk juos į nagą! Eik, ko lauki! Eik! (*Staiga stabteli prie pastoriaus*) Argi aš koks tironas? Argi aš koks engėjas?

Įeina vežėjas Johanas

J o h a n a s. Gerbiamoji ponია, aš pakinkiau arklius. Jorgelį ir Karlcheną ponas kandidatas jau pasodino į karietą. Jei tik kas, mes ir išvažiuojam.

Frau Dreisiger. O kas gali būti?

J o h a n a s. Ką aš žinau? Aš tik taip. Žmonių vis daugėja. Juk policijos viršininką ir žandarą išvijo, abu išvijo.

Pfeiferis. Blogai, ponas Dreisigeri, blogai!

Frau Dreisiger *(su augančia baime)*. Tai kas gi čia darosi? Ko tie žmonės nori? Negi jie mus puls, Johanai?

J o h a n a s. Tarp jų yra pasiutusių šunų, ponia.

Pfeiferis. Blogai, labai blogai!

Dreisigeris. Užsičiaupk, asile! Ar durys užsklęstos?

Kitelhauzas. Būkit malonus... būkit malonus... Aš pasiryžau... Būkit malonus... *(Johanui)* Ko gi tie žmonės reikalauja?

J o h a n a s. *(sumišęs)*. Jie nori didesnio atlyginimo, kvailiai.

Kitelhauzas. Gerai, puiku! Aš eisiu pas juos ir atliksiu savo pareigą. Aš su tais žmonėmis rimtai pasikalbėsiu.

J o h a n a s. Ponas pastoriau, ponas pastoriau! Verčiau neikit. Čia žodis nieko nepadės.

Kitelhauzas. Ponas Dreisigeri, dar vieną žodelį. Tegu jūsų žmonės atsistoja prie durų ir, kai tik aš išeisiu, tuojau uždaro duris.

Frau Kitelhauz. Ak, Jozefai, negi tu iš tikrųjų eisi?

Kitelhauzas. Taip, eisiu. Eisiu. Aš žinau, ką darau. Nesirūpink, viešpats mane apsaugos.

Frau Kitelhauz paspaudžia jam ranką ir, šluostydamosi ašaras, pasitraukia į šalį. Lauke be paliovos dusliai gaudžia didelę žmonių minia

Kitelhauzas. Aš dėsiuos... aš dėsiuos, kad ramiai sau einu namo. Pažiūrėsiu, argi jau mano dvasiškos pareigos... ar tie žmonės nebeturi nė tiek pagarbos... Pažiūrėsiu... (*Pasiima lazda ir skrybėlę*) Taigi, dievo vardu, pirmyn! (*Išeina, lydimas Dreisigerio, Pleiferio ir Johano*)

Frau Kitelhauz. Brangioji ponia Dreisiger... (*Pravirksta ir apkabina ją*) Kad tik jo neištiktų kokia nelaimė!

Frau Dreisiger (*lyg nesava*). Aš nebežinau, ponia pastoriene, kaip čia... aš nebežinau, kas man darosi... Juk tai visiškai neįmanoma. Jei taip... tai išeitų, kad turtas lyg ir koks nusikaltimas. Klausykit, jei man kas būtų pasakęs, aš jau nebežinau, ponia pastoriene, aš jau verčiau būčiau pasilikus savo kuklioj aplinkoj...

Frau Kitelhauz. Brangioji ponia Dreisiger, kiekvienoj aplinkoj yra pakankamai nusivylimų ir rūpesčių.

Frau Dreisiger. Na, taip, žinoma, ir aš taip manau. O kad mes turime daugiau už kitus... Dieve tu mano, mes gi nieko nepavogėm, kiekvienas pfenigas ir heleris įgytas teisėtu keliu. Juk tai visiškai neįmanomas daiktas, kad žmonės šitaip ką užpultų. Argi mano vyras kaltas, kad prekyba blogai eina?

Lauke pasigirsta rėkavimas ir staugimas. Abi moterys žiūri persigandusios ir nubalusios viena į kitą. Įbėga Dreisigeris

Dreisigeris. Roza, užsivilk ką nors ir šok į karietą, aš tuojau ateinu. (*Puola prie seifo, atidaro jį ir išiminėja įvairias vertybes*)

Johanas (*įeina*). Viskas gatava! Tik skubėkit, kol dar užpakaliniai vartai neapgulti!

Frau Dreisiger (*paniškos baimės pagauta, puola vežėjui ant kaklo*). Johanai, gerasis Johanai! Gelbėk mus, geriausias, brangiausias Johanai! Gelbėk mano vaikelius, ak, ak...

Dreisigeris. Turėk gi proto! Paleisk Johaną!

J o h a n a s. Ponia, ponია! Nusiraminkit. Mūsų juodžiai kaip aitvarai. Jų niekas nepavys. Kas nesitrauks iš kelio, bus sutriptas! (*Išeina*)

Frau Kitelhauz (*sukaustyta baimės*). O mano vyras? O mano vyras? Ponas Dreisigeri, kaip mano vyras?

Dreisigeris. Ponia pastorienė, ponია pastorienė, jis sveikas. Nurimkit gi, jis sveikas.

Frau Kitelhauz. Jį ištiko kažkas baisaus. Jūs tik nesakote. Ak, jūs tik nesakote.

Dreisigeris. O, nesikrimskit, jie dar pasigailės! Aš žinau, kas čia prikišo nagus. Toks negirdėtas įžulimas neliks nenubaustas. Parapija, kuri tyčiojasi iš savo ganytojo! Fui, šlykštybė! Pasiutę šunys, daugiau nieko, pasiutę žvėrys, jie dar savo atsiims! (*Žmonai, kuri stovi nustėrusi*) Na, eik, judinkis pagaliau.

Pasigirsta daužymas į duris

Ar negirdi? Visai išprotėjo šunsnukiai!

Pasigirsta dūžtančio stiklo žvangėjimas, matyt, pirmame aukšte byra langai

Padūko valkatos. Nieko kito nebelieka, reikia bėgti.

Pasigirsta šūksniai: Priėmėją Pfeiferį! Duokit šen Pfeiferį!

Frau Dreisiger. Pfeiferį, Pfeiferį, jie reikalauja Pfeiferio.

Pfeiferis (*įpuola*). Ponas Dreisigeri, prie užpakalinių vartų jau minia žmonių. Namų durys neišlaikys. po kelių minučių jie bus čia. Kalvis Vitigas daužo kaip padūkęs kibiru.

Apačioj minia stūgauja dar aiškiau ir balsiau: „Priėmėją Pfeiferį! Duokit šen Pfeiferį! Frau Dreisiger it genama išbėga pro duris, paskui ją išbėga frau Kitelhauz

Pfeiferis (*suklūsta, išbąla, supranta, kas šaukiama, ir nežmoniškai išsigąsta; kalba baisiai skubėdamas ir maišydamas žodžius, verkia, aimanuoja, maldauja ir inkščia. Kaip mažas vaikas meilinasi Dreisigeriui, glos-to jam skruostus ir pečius, bučiuoja rankas ir pagaliau kabinas į jį kaip skęstantis, trukdo jam judėti, bet nepasileidžia*). Ak, brangiausias, gražiausias, maloniausias pone Dreisigeri, nepalikit manęs, aš jums ištikimai tarnavau, aš ir su žmonėmis gerai elgiausi. Juk aš negalėjau jiems daugiau mokėti, negu nustatyta. Nepalikit manęs, jie mane užmuš. Jei mane ras, jie mane užmuš. Ak, dieve, dieve! Mano pati, mano vaikai...

Dreisigeris (*niekaip negalėdamas atsikratyti Pfeiferiu*). Paleiskit gi mane, žmogau! Kaip nors žiūrėsim, ką nors darysim. (*Abu su Pfeiferiu išeina*)

Kurį laiką scena tuščia. Salone byra langai. Stiprus smūgis sudrebina namus, po to seka audringas „valio“, ir stoja tylą. Netrukus laiptuose pasigirsta tylus, atsargus tapsėjimas į antrą aukštą, lydimas blaivių ir nedrąsių šūksnių: „Kairėn! Aukštyn! Tsss! Pamažu, pamažu. Nesigrūsk! Padėk! Žiūrėkit, ką radau! Eikit jūs nestovinia-vę! Tai pakelsim veselę! Eik tu! Ne, tu eik!“

Prieangio tarpdury pasirodo jauni audėjai ir audėjos; nė vienas nedrįsta eiti pirmas ir stengiasi įstumti kitą. Bet baimė greit praeina, ir išdžiūvę, liguisti, nudriskę ir lopiniuoti skurdžiai pasklinda Dreisigerio kabinete, viską smalsiai, nedrąsiai apžiūrinėja, paskui pradeda čiupinėti rankomis. Merginos bando sofų minkštumą, susidaro grupės prieš veidrodį, viena kita užlipa ant kėdės, apžiūri ir nusikabina paveikslus. Tuo tarpu iš prieangio plūsta vis daugiau išsekusių, suvargusių žmonių

Senas audėjas (*įėjęs*). Ne, ne, prie to aš nesi-dedu. Apačioj jie pradėjo viską niokoti. Pamišimas! Kurgi protas, kam to reikia? Geruoju čia nesibaigs. Kas

dar neprarado galvos, tas neprisidės. Nesulauksit, kad aš kiščiau nagus prie tokių nedorybių!

*Jegeris, Bekeris, Vitigas su mediniu kibiru.
senis Baumertas ir daug jaunų ir senų
audėjų įgriūva it būrys medžiotojų, rékaudami už-
kimusiais balsais*

Jegeris. Kur jis?

Bekeris. Kur tas kraugerys?

Senis Baumertas. Jei mes galim ésti žolę, tegu jis éda drožles.

Vitigas. Jei tik pagausim, kabalios ant šakos!

Pirmasis jaunas audėjas. Pačiupsim už kojų ir pro langą, ant akmenų, kad nebeatsikeltų.

Antrasis jaunas audėjas (*įeina*). Dingo kaip į vandenį!

Visi. Kas?

Antrasis jaunas audėjas. Dreisigeris.

Bekeris. Pfeiferis irgi?

Balsai. Ieškokit Pfeiferio! Ieškokit Pfeiferio!

Senis Baumertas. Ieškok ieškok, Pfeiferėlio, kad pribaigtų koki audėją.

Juokas

Jegeris. Jei nepačiupsim to galvijo Dreisigerio... tegu išeina ubagais!

Senis Baumertas. Tegu išeina ubagais! Šunų lodyti! Tegu išeina ubagais!

Visi puola į saloną, pasiryžę nusiaubti namus

Bekeris (*puola pirmasis, bet staiga atsigręžia ir sulaiko kitus*). Palaukit, klausykit! Kai čia baigsim, tai bus tik pradžia. Iš čia trauksim į Bilau, pas Ditrichą, jis įsitaisė mechanines stakles. Visa bėda per mašinas!

Anzorgė (*įeina iš prieangio. Žengia kelis žingsnius, stabteli, apsidairo, netikėdamas savo akimis, purto*

*galvą, pliaukšteri sau per kaktą). Kas aš? Audėjas An-
tonas Anzorgė. Ar tu išprotėjai, Anzorge? Tikrai, galvoj
man tartum širšės zvimbia. Ką aš čia veikiu? Kur links-
ma, ten ir aš, vadinasi? Ko tau čia reikia, Anzorge? (Vėl
pliaukšteri sau keliskart per kaktą) Man galva susisuko.
Aš nieko nebežinau. Protas aptemęs. Lauk! Lauk! Lauk
jūs, maištininkai! Galva, kojos, rankos, lauk! Jei at-
imsi mano gryčią, aš atimsiu tavo! Pirmyn! (Staugdamas
puola į saloną. Visi kvatodami ir šūkaudami išeina pas-
kui jį)*

U Z D A N G A

PENKTAS VEIKSMAS

Langenbilau. Senio Hilzės kamarėlė. Kairėje, prie mažo langelio, staklės, dešinėje lova, prie jos pristumtas stalas. Dešiniajam kampe krosnis ir suolas. Senis Hilzė, jo žmona, sena, akla, apykurtė, sūnus Gotlibas ir jo pati Luiza susėdę aplink stalą, kas ant žemos kėdutės, kas ant taburetės, kas ant lovos krašto, kalba rytmetinius poterius. Tarp stalo ir staklių stovi ratelis šeimoms trinti ir lanktis. Palubėj, ant apsmilkusių balkių, sukabinėti įvairiausi audėjo įrankiai ir ilgos sruogos. Visuose kampuose išmėtyta skurdi manta. Šio mažo, žemo kambarėlio gilumoj durys į priesienį, kitapus priesienio matyti dar vienos atviros durys į kitą panašią audėjo kamarėlę. Priesienis grįstas akmenimis, sienų tinkas ištrupėjęs; išgverę mediniai laiptai veda į pastogę. Ant taburetės matyti dalis skalbimo vonelės, šalia prastų skalbinių krūvelė, vargingi rakandai. Į visas šias patalpas šviesa krinta iš kairės

Senis Hilzė (barzdotas, stambus, bet senatvės, darbo, ligos ir vargų palaužtas, kretantis žmogus; karo veteranas, vienerankis. Nosis smaila, veidas pilkos spalvos, akys, kaip ir visų audėjų, įdubusios ir gailios. Atsisoja kartu su marčia ir sūnum ir meldžiasi). Viešpatie dieve, dėkojame tau, kad iš savo malonės ir gerumo dar ir šią naktį mūsų pasigailėjai. Dar ir šią naktį apsaugojai mus nuo nelaimių. Begalinis tavo gerumas, viešpatie, o mes, vargšai, pikti ir nuodėmingi žmonės, neverti, kad tavo koja mus sutrintų už mūsų nuodėmes

ir sugedimą. Bet tu, viešpatie, mus saugai ir globoji dėl savo brangiausio sūnaus, mūsų viešpaties ir išganytojo Jėzaus Kristaus. Jėzaus kraujas ir teisingumas — mano papuošalas ir šventinis drabužis. O jei mes kartais prarandam tvirtybę, plakami tavo rykščių — kai apsisivalymo ugnis per daug degina — nebūk mums griežtas, atleisk mums mūsų kaltę. Duok kantrybės, dangiškasis tėve, kad po žemės kančių galėtume džiaugtis amžinąja laime. Amen.

Motušė Hilzė (*palinkusi į priekį, įtemptai klausosi maldos žodžių; verkdamą*). Ak, tėve, kaip tu visada gražiai sudedi maldas!

Luiza eina prie vonelės, Gotlibas į kamarėlę anapus priesienio

Senis Hilzė. O kurgi mergiščia?

Luiza. Išėjo į Petersvaldau, pas Dreisigerį. Vakar vakare vėl susuko kelias sruogas.

Senis Hilzė (*labai garsiai*). Na, moč, dabar atnešiu tau ratelį.

Motušė Hilzė. Nešk, nešk, tėvai.

Senis Hilzė (*statydamas prieš ją ratelį*). Labai norėčiau tave pavaduoti, bet, matai...

Motušė Hilzė. Ne, ne! Ką gi veikčiau, turėdama tiek laiko?

Senis Hilzė. Aš tau apšluostysiu pirštus, kad neištaukuotum siūlų, gerai? (*Šluosto skuduru jai rankas*)

Luiza (*prie vonelės*). Kada mes tuos taukus matėm?

Senis Hilzė. Kai neturim taukų, valgom sausą duoną, kai neturim duonos, valgom bulves, kai ir tų nebėra, valgom sausą košę.

Luiza (*pašaipiai*). O kai nebeturėsime juodų miltų, darysim kaip slėnio Vengleriai: nužiūrėsime, kur kailialupys užkasa padvėsusį arklį, išsikasim ir kelias savaites gyvensim dvėseliena. Ar ne taip?

Gotlibas (*iš užpakalinio kambarėlio*). Ką ten dabar pliurpi?

Senis Hilzė. Valdyk liežuvį, ir kad aš daugiau nebegirdėčiau tokių bedieviškų kalbų. (*Priėjęs prie staklių, šaukia*) Ar negalėtum man padėti, Gotlibai, kelias gijas įverti.

Luiza (*prie vonelės*). Gotlibai, eik padėk tėvui.

Gotlibas ateina. Tėvas ir sūnus imasi knebaus darbo: veria gijas į skietą. Vos tik jiems pradėjus verti, priesieny pasirodo Hornigas

Hornigas (*tarpdury*). Padėk dieve!

Senis Hilzė ir sūnus. Ačiū, Hornigai!

Senis Hilzė. Sakyk tu man, kada tu miegi? Dieną prekiauji, naktį eini sargybą.

Hornigas. Aš visai nebemiegu!

Luiza. Sveikas, Hornigai!

Senis Hilzė. Na, kas girdėti, Hornigai?

Hornigas. Yra naujienų, meistre. Petersvaldau žmonės spiovė į viską ir išvijo fabrikantą Dreisigerį su visa šeimyna.

Luiza (*sujudusi*). Hornigas vėl meluoja kaip pasamdytas.

Hornigas. Šį kartą nemeluoju, marte! Šį kartą nemeluoju, kad vežimėly turiu gražių prijuostėlių vaikams. Ne, ne, tikrą teisybę sakau. Išvijo, kaip mane gyvą matot. Vakar vakare atbėgo į Reichenbachą. Ir pamanykit! Ten jo nenorėjo priimti — bijojo audėjų. Tada jis pasispardęs movė į Šveidnicą...

Senis Hilzė (*atsargiai ima gijas ir tiesia prie skieto, sūnus stovi kitapus skieto ir kabliuku traukia į savo pusę*). Na, dabar užteks niekus pliaukšti, Hornigai.

Hornigas. Tegu man liežuvis nukirmija, jei ne-teisybę sakau! Visi vaikai jau žino!

Senis Hilzė. Tai pasakyk, ar tau maišosi galvoj, ar man?

Hornigas. Ką aš pasakiau, viskas gryniausia teisybė. Aš nieko nesakyčiau, jei nebūčiau pats tenai bu-

vęs ir viską matęs. Savo akimis, kaip mane gyvą matai, Gotlibai. Nusiaubė Dreisigerio namus nuo rūsio lig pastogės. Pro stoglangius ištarškino porcelianinius indus — tiesiai per stogą ant žemės. O kiek rietimų multino sumetė į upelį! Tikra užtvanka pasidarė, vanduo išsiliejo per kraštus, visas mėlynas nuo indigo dažų, tuos jie irgi pylė pro langus. Melsvos dulkės kilo debesimis. Aš jums sakau, smarkiai jie ten pasidarbavo. Ir ne tik namuose... ir dažykloj... ir sandėliuose!.. Laiptus sutratino, grindis išplėšė, veidrodžius į šukes... sofas, fotelius, viską išdraskė, supiaustė, suraižė, sutrypė ir suskaldė — nieko sveiko nepaliko! Sakau jums, baisiau kaip per karą!

Senis Hilzė. Negi tai buvo mūsų apylinkių audėjai? (*Pamažu ir netikėdamas kraipo galvą*)

Prie durų susirenka smalsūs namų gyventojai

Hornigas. O kokie gi kiti? Galiu visus išvardinti. Aš vedžiojau po namus landratą ir su daugeliu kalbėjau. Jie buvo tokie pat sukalbami, kaip ir anksčiau. Jie dirbo savo darbą neskubėdami, bet iš pagrindų. Landratas irgi su daugeliu kalbėjo! Ir su juo jie elgėsi taip pat nuolankiai, kaip visada. Bet nesidavė perkalbami, gražiausius baldus tratino sau, lyg jiems būtų už tai užmokėta.

Senis Hilzė. Tu vedžiojai po namus landratą?

Hornigas. O ko man bijoti? Visi mane pažįsta kaip tą nudilusį varioką. Aš niekam pikto nepadariau, su visais sugyvenu. Štai, kaip mane gyvą matot — tikrai vaikščiojau po namus. Ir žinot, ką aš jums pasakyčiau — man tiesiog širdį gniaužė, aš mačiau, landratas irgi tą patį jautė, ir jis buvo lyg nesavas. Kodėl? Ogi todėl, kad jie dirbo tylėdami, iškilmingai, nė vieno žodžio netardami. Tai buvo kažkoks iškilmingas vargšų badmirių kerštas skriaudikams.

Luiza (*staiga pratrūksta, drebėdama iš susijaudinimo ir prijuoste šluostydamasį akis*). Taip ir reikia, taip ir turėjo būti!

Gyventojų balsai. Ir čia yra tokių engėjų.—
Antai ten vienas toks gyvena.— Turi keturis arklius ir
šešias karietas ratinėį, o savo audėjus badu marina.

Senis Hilzė (*vis dar netikėdamas*). Tai nuo ko
gi ten prasidėjo pas juos?

Hornigas. Kas ten žino? Kas gali žinoti? Vieni
sako taip, kiti vėl kitaip.

Senis Hilzė. Tai ką jie sako?

Hornigas. Na, bijau ir ištarti, Dreisigeris pasa-
kęs: jei audėjai alkani, tegu ėda žolę. Daugiau aš nieko
nežinau.

*Gyventojai sujunda ir pasipiktinę kartoja tuos žodžius
vieni kitiems*

Senis Hilzė. Klausyk, Hornigai. Jei tu man pa-
sakytum: tėve Hilze, rytoj tu mirsi, aš atsakyčiau, ga-
limas daiktas, kodėl ne. Arba jei tu man pasakytum:
tėve Hilze, rytoj pas tave atvažiuos Prūsų karalius...
Bet kad audėjai, tokie pat žmonės, kaip aš ir mano sū-
nus, galėjo šitaip padaryti — niekados! Niekados aš tuo
nepatikėsiu.

*Įbėga Milchen, graži šešerių metų mergytė su ilgais
palaidais lininiais plaukais, su krepšeliu ant rankos.
Atkiša motinai sidabrinį šaukštą*

Milchen. Mamyte, žiūrėk, ką aš turiu! Nupirk
man už jį suknelę!

Luiza. Ko taip lėkei uždusęs, vaikelį? (*Vis labiau
nerimaudama ir baimindamasi*) Ką čia dabar vėl par-
tempei? Visai nebeatgauni kvapo. O šeivos tebėra krep-
šely. Ką gi tai reiškia, vaike?

Senis Hilzė. Iš kur gavai tą šaukštą, anūkėle?

Luiza. Tur būt, rado.

Hornigas. Už jį gali gauti du tris talerius.

Senis Hilzė (*pasipiktinęs*). Lauk, lauk, nenau-
dėle! Tuoju dink iš čia! Ar klausai, ar reiks rykštę
paimti? Ir nešk šaukštą ten, iš kur jį paėmei. Lauk!

Nori mus visus vagimis padaryti, ką? Aš tave atpra-
tinsiu vagiliauti. (*Ieško, kuo čia išlupti vaiką*)

Milchen (*verkia įsikibusi motinai į sijoną*). Seneli,
nemušk, mes... ra... radom. Visi vaikai... kur nešė šei-
vas... rado.

Luiza (*išsigandusi, nerami*). Na matai, ji rado. Kur
tu ji radai?

Milchen (*kūkčiodama*). Petersvaldau radom... prie
Dreisigerio namų.

Senis Hilzė. Še tau, kad nori. O dabar dumk,
kad man nereiktų rykštele raginti.

Motušė Hilzė. Kas čia darosi?

Hornigas. Žinai, ką aš tau pasakysiu, tėve Hilze.
Tegu Gotlibas velkasi švarką ir pats nuneša tą šaukštą
į policiją.

Senis Hilzė. Gotlibai, vilkis švarką!

Gotlibas (*jau besirengdamas, karštai*). Aš nueisiu
į raštinę ir pasikalbėsiu, nepykit, sakysiu, ką toks vai-
kas išmano. Ir šaukštą atiduosiu. Gana, nebeverk, duk-
rele.

*Motina išveda verkiančią mergytę į galinį kambarį ir
uždaro duris. Pati grįžta atgal*

Hornigas. Trijų talerių tikrai vertas.

Gotlibas. Duok skepetėlę, Luiza, kad nesusibrai-
žytų. Toks brangus daiktas! (*Su ašaromis akyse vynioja
šaukštą*)

Luiza. Jei būtų mūsų, visą mėnesį turėtume
duonos.

Senis Hilzė. Eik, eik, negaišk. Spausk, kiek ga-
lėdamas. Dar ko prasimanys! To tik ir betrūko. Kad
tik greičiau atsikratytume tuo prakeiktu šaukštu!

Gotlibas išeina su šaukštu

Hornigas. Na, ir man jau laikas. (*Eina į priesienį,
ten dar kiek pasišneka ir išeina*)

Chirurgas Šmitas (*judrus kaip gyvasis sidabras, apvalus žmogelis raudono, sukto veido, įeina į priesienį*). Labas rytelis, žmonės. Tai bent naujienos! Ką jūs pasakysit! (*Grasindamas pirštu*) Tai šit, kokie jūs diegai! (*Tarpdury, neidamas į vidų*) Labas rytelis, tėve Hilze! (*Vienai moteriai priesienyje*) Na kaip, močiute, vis dar gelia kaulus? Geriau, ką? Na, matote! Tėve Hilze, man reikia pasižiūrėti, kaip čia pas jus. Še tau, kas gi motuše!

Luiza. Ponas daktare, jai išdžiūvo akių gyslos, nieko nebemato.

Chirurgas Šmitas. Tai nuo dulkių ir audimo prie žiburio. Na, ar jūs galit man pasakyti, kas čia darosi? Visas Petersvaldau plūsta čionai. Sėdu šiandien rytą į brikelį, nieko blogo negalvodamas, nė iš tolo, kad nors ką būčiau nujautęs, ničnieko. Ir še tau, kokios naujienos! Kas, po velnių, tiems žmonėms pasidarė, Hilze? Siautėja kaip ruja vilkų. Revoliuciją kelia, maištą, nieko nebeklauso, plėšia, drasko... Milchen, kurgi Milchen?

Motina įstumia vidun Milchen dar užverktomis akimis

Na, Milchen, kišk ranką į kišenę!

Milchen paklauso

Visi mėtinukai tau! Tik nevalgyk visų iš karto. Ak tu, neklaužada! Pirma padainuok! „Lape, žąsį atiduok!“ Na, „Lape, žąsį!“ Palauk tu man, ar ne tu negražiai išplūdai žvirblius ant klebonijos tvoros? Jie pasiskundė ponui kantorui. Ką jūs pasakysit? Čionai traukia ne mažiau kaip pusantro tūkstančio žmonių.

Tolumoje suskamba varpai

Klausykite, Reichenbache skambina aliarmą. Pusantro tūkstančio žmonių. Pasaulio pabaiga. Baisu!

Senis Hilzė. Tai jie tikrai eina į Bilau?

Chirurgas Šmitas. Tikrai, tikrai, aš gi juos pralenkiau. Prasibroviau pro visą jų būrį. Jau norėjau šokti iš vežimo ir duoti kiekvienam po miltelį. Slenka vienas paskui kitą kaip šmėklos ir traukia tokią dainą, kad pačiam kaukti norisi, net gerklę gniaužia. Mano Fridrichas ant pasostės rauduoja kaip sena boba. Teko paskui paimiti po burnelę karčiosios. Nenorėčiau būti fabrikantu už jokus turtus.

Tolumoį pasigirsta daina

Klausykite! Visai lyg kaulais barškintų į seną suskilusį puodą! Vaikai, nepraeis nė penkios minutės, ir jie bus čia. Sudie, žmonės... Nekvailiokite. Kariuomenė eina paskui juos. Nepameskite proto, Petersvaldau žmonėms aptemo protas.

Varpai suskamba visai arti

Dievaži, jau ir mūsų varpais duoda, visiškai išėjo iš galvos. *(Išeina į viršutinį aukštą)*

Gotlibas *(grįžta. Dar priesieny, uždusęs)*. Aš juos mačiau, aš juos mačiau. *(Kažkokiai moteriškai priesieny)* Jie jau čia, tetule, jau atėjo! *(Tarpdury)* Jie jau čia, tėve, jau čia! Su mietais, šakėmis, kaupertukais. Sustoję prie aukštutinio Ditricho ir kelia triukšmą. Man rodos, jiems ten moka pinigų. O Jėzau, kas tik čia bus? Negaliu žiūrėti. Tiek žmonių, tiek žmonių! Jei tik jie išsismagins... vaje, vaje, blogai bus mūsų fabrikantams.

Senis Hilzė. Ko gi taip lėkėi? Dabar vėl negalėsi atgauti kvapo, vėl atkris senoji liga, ir daužysies, gulėdamas lovoj.

Gotlibas *(susijaudinęs ir lyg pradžiugęs)*. Nagi lėkiau, kad manęs nepagautų. Juk visi šaukė, kad ir aš prisidėčiau. Krikstatėvis Baumertas irgi eina. Jis dar man pasakė, kad ir aš pasiimčiau kokį grašį, juk ir aš toks pat badmirys. Jie dar pridūrė: pasakyk, sako, tėvui, kad ir jis ateitų ir padėtų įkristi tiems lupikams

fabrikantams. (*Karštai*) Sako, dabar ateis kiti laikai. Audėjai kitaip gyvens, tik visi turi eiti išvien ir kovoti. Sako, dabar visi turėsim sėkmadieniais kąsnelį mėsos, o per šventes kraujinės dešros su kopūstais. Sako, dabar viskas bus visai kitaip.

Senis Hilzė (*slėpdamas pasipiktinimą*). Taip sakė tavo krikštatėvis? Ragino tave prisidėti prie tokių nedorybių? Nesileisk į tokius darbus, Gotlibai. Tai velnio žabangos. Velnias juos gundo.

Luiza (*nebegalėdama įveikti susijaudinimo, piktai*). Taip, taip, Gotlibai, lįsk už pečiaus, pasidėk dubenį pasukų ant kelių, pasiimk samtį, apsivilk švarką ir kalbėk poterius, tada įtiksi tėvui. Irgi man vyras!

Priesienų juokas

Senis Hilzė (*drebedamas, tramdydamas pyktį*). O tu tai moteris? Tai va, ką aš tau pasakysiu: tu motina ir taip laidai gerklę? Nori gražiai auginti savo dukrą, o vyrą siundai prisidėti prie nusikaltimų ir nedorybių?

Luiza (*nebesivaldydama*). Atsibodo man jūsų pamokslai!.. Nė vienas vaikas nuo jų nebuvo sotus. Visi keturi gulėjo purvais aptekę, skudurais apdangstyti. Nuo jūsų kalbų nė vienas vystyklas neišdžiūvo. Taip, aš motina, ir todėl, žinok, linkiu, kad visus fabrikantus žemė prarytų, kad juos visus maras išguldytų. Aš motina, taip. Kaip aš maitinau savo mažulėlį? Nematydavau dienos šviesos per ašaras, susilaukusi tokio padarėlio, kol tik mirtis jo pasigailėdavo. Jums tas nė velnio nerūpėjo. Jūs meldėtės ir giedojot, o aš lakstydavau kruvinomis kojomis, kol gaudavau lašelį pasukų. Kiek naktų aš laužiau sau galvą, kaip bent vieną mažulį apsaugoti nuo kapų. Kuo toks kūdikis prasikalto, kad jam lemtas toks sunkus galas? O Ditricho vaikus maudo vyne ir girdo pienu! Ne, ne, jei tik čia prasidės, nė arkliais manęs nesulaikysit. Aš sakau: jei tik jie užpuls Ditri-

cho namus, aš būsiu pirmoji — vargas tam, kas mėgins mane sulaikyti. Man jau gana, štai kaip!

Senis Hilzė. Tu visai pražuvus. Niekas tau nebepadės.

Luzia (*įdūkusi*). Tai jums niekas nebepadės. Mazgotės jūs! Mėmės, ne vyrai! Spiauti man į jus! Ištižėliai, išsigando vaikiškų barškynių! Irgi, mat, vyrai, išperk jums kailį, ir jūs už tai tik ranką pabučiuosit! Jums taip iščiulpė kraują iš gyslų, kad nė parausti nebegalit. Botagą tik paimti ir gerai jums įkrėsti, kad atsi-
kvošėtumėt. (*Greitai išeina*)

Nesmagi pauzė

Motušė Hilzė. Kas pasidarė Lizai, tėve?

Senis Hilzė. Nieko, motin. Kas jai pasidarys.

Motušė Hilzė. Klausyk, tėvai, ar man taip rodos, ar tikrai skambina varpai?

Senis Hilzė. Tur būt, ką laidoja.

Motušė Hilzė. O man vis neateina galas. Kodėl aš nemirštu, tėvai?

Pauzė

Senis Hilzė (*meta darbą, atsistoja, iškilmingai*). Gotlibai! Tavo pati mums čia tiek visko priešnekojo. Gotlibai, pažvelk čionai! (*Atsidengia krūtinę*) Čia buvo įstrigęs švino gabalas, didumo sulig pirščiuku. O kur palikau ranką, tą žino tik karalius. Pelės man jos nenugrauzė. (*Vaikšto po kambarį*) Tavo pačios dar nė būti nebuvo, kai aš liejau kraują už tėvynę. Todėl ji gali pliurpti, kas tik jai užaina ant seilės. Tegu. Man nusispiaut. Bijau? Aš bijau? Ko gi aš bijau, pasakyk tu man? Tų kelių kareivių, kurie, gal būt, eina paskui maištininkus? Niekai! Jie dar tik pusė bėdos. Tegu mano nugarkaulis ir nebestiprus, bet, jei reiks, aš dar parodysiu, ką galiu. Aš dar susidorosiu su keliais nusūsėjiais kareivomis. Na, o jei ir ateitų paskutinoji — aš su džiaugsmu užmerkčiau akis. Manęs nereiks ilgai pra-

šyti, kad numirčiau. Verčiau šiandien, negu rytoj. Ne, ne! Tegu ateina! Ir ką aš čia palieku? Savo kančių narvo niekas neverkia. To truputėlio baimės ir jungo, kurį vadiname gyvenimu, kiekvienas mielai atsisakytume, bet kas bus po to, Gotlibai? Jei ir to dar neteksime, tada jau viskas.

Gotlibas. Kas žino, kaip ten bus, kai numirsime. Niekas to nematė.

Senis Hilzė. Aš tau sakau, Gotlibai, neabejok tuo vieninteliu, ką mes vargšai dar turime. Dėl ko aš čia keturiasdešimt su viršum metų kankinaus, mindamas pakojus, ir ramiai žiūrėjau, kaip kiti išpuikę lėbauja ir lobsta iš mano bado ir vargų? Dėl ko? Dėl to, kad turiu viltį. Tai mano paguoda varge. (*Rodydamas pro langą*) Jūs gyvenat čia, manydavau sau vienas, o aš pagyvensiu aname pasaulyje. Ir nors į gabaliukus mane sukapok, aš tikiu tuo. Mums tai pažadėta. Bus teismas, bet teisėjai būsim ne mes. „Kerštas yra mano“,— pasakė viešpats, mūsų dievas.

Balsas už langą. Audėjai, išeikite!

Senis Hilzė. Darykit, ką norit! (*Lipa į stakles*) Mane palikit ramybėj.

Gotlibas (*kiek padvejojęs*). Aš einu dirbti. Kas bus, tas bus. (*Išeina*)

Visai arti suskamba šimtų dainuojama audėjų daina, panaši į duslią, monotonišką raudą

Gyventojų balsai (*priesienų*). O jergau, jergau, plūsta čionai kaip skruzdės.— Iš kur ir atsirado tiek audėjų?— Nelisk, aš irgi noriu matyti.— Žiūrėk, koks ten ilgakojis žirgluoja priešaky.— Vaje, vaje, kiek daug!

Hornigas (*įeina į priesienį ir įsimašo tarp žmonių*). Tai bent teatras, ką jūs pasakysit! Ne kas dieną tokį pamatysi. Reikėjo ir jums eiti kartu pas aukštutinį Ditrichą. Ten jie irgi taip pasidarbavo, kad tik dulkės rūko. Tas jau nebeturi nei namų, nei fabriko, nei vyn-

rūsio, nieko nebeturi. Jie laka tiesiai iš butelių, nė kamščių netraukia, viens—du, kaklelį cankt, ir tvarka, tai kas, kad snukį susipiausto šukėmis. Kiti laksto kruvini kaip kiaulės. Jūsų Ditrichą jie irgi tuoju sutvarkys.

Masinė daina nutyla

Gyventojų balsai. Jie visai neatrodo tokie pikti.

Hornigas. Nesakykit! Dar pamatysit! Dabar jie kaip reikiant parodys, ką gali. Žiūrėkit, kaip siaučia rūmus iš visų pusių. Matot tą mažą storulį su kibiru? Tai kalvis iš Petersvaldau, smarkus vyras. Klupdo stipriausius arklius kaip avinėlius, teisybę sakau. Jei tam paklius koks fabrikantas į nagus, sakykit amen.

Gyventojų balsai. Tarkšt! Še tau! — Akmeniui išdaužė langą! — Tai dreba dabar senis Ditrichas! — Jis iškabino kažkokią lentelę. — Iškabino lentelę? Kas ten parašyta? — Ar nemoki skaityti? — Tai pasakė, nemokėsiu skaityti! — Na, tai paskaityk! — „Visus patenkinsiu, visus patenkinsiu...“

Hornigas. Be reikalo stengiasi. Nieko tas nepadės. Tie vyrukai turi savo kėslus. Jie veržiasi į fabriką. Nori pašalinti tas mechanines stakles. Juk ne kas kitas, o jos smaugia audėjus, tai mato ir aklas. Oho! Ir įsi-smagino jie šiandien. Nei landratas, nei policija nebeatves jų į protą, ką jau čia tokia lentelė. Kas matė, kaip jie darbuojasi, tas žino, kuo čia kvepia.

Gyventojų balsai. Žmonės, žmonės, kokia daugybė! — Ko gi jie nori? — *(Greitai)* Žiūrėkit, per tiltą eina čionai! — *(Baimingai)* Negi į mūsų pusę? — *(Baisiai nustėbę ir išsigandę)* Eina pas mus, eina pas mus. — Šaukia iš namų audėjus.

Visi išbėgioja, priesienis lieka tuščias. Įsiveržia būrys su kilėlių. Purvini, apdulkėję, nuplyšę, apsiblausę, nuo degtinės ir įkarščio paraudusiais veidais šaukia: „Audėjai, išeikit“, — išsiskirsto po atskirus kambarius.

Į senio Hilzės kamarėlę įeina Bekeris ir keli jauni audėjai su lazdomis ir mietais. Pamatę senį Hilzė, sutrinka ir lyg atvėsta

Bekeris. Tėve Hilze, gana jums nugarą lenkti. Tegu zulina stakles, kam tas patinka. Jums nebereikės dėti paskutinės sveikatos. Tuo bus pasirūpinta.

Pirmasis jaunas audėjas. Jums niekada nebereiks gulti alkanam.

Antrasis jaunas audėjas. Audėjas vėl turės stogą virš galvos ir marškinius ant nugaros.

Senis Hilzė. Iš kur jus velnias neša su kirviais ir mietais?

Bekeris. Norim juos išmėginti ant Ditricho kupros.

Antrasis jaunas audėjas. Mes juos įkaitinsim ir įgrūsim fabrikantams į gerklę, kad ir jie pajustų, kaip badas svilina.

Trečiasis jaunas audėjas. Einam kartu, tėve Hilze, mes niekam nedovanosim.

Antrasis jaunas audėjas. Mūsų irgi niekas nesigailėjo. Nei dievas, nei žmonės. Dabar mes patys rasim teisybę.

Senis Baumertas (*įeina, jau truputį įkaušęs, po pažastim pasikišęs papiautą gaidį. Išskečia rankas*). Broliai! Visi mes broliai! Eikškit į mano glėbį, broliai!

Juokas

Senis Hilzė. Kaip tu atrodai, Vilhelmai?!

Senis Baumertas. Gustavai, tu?! Gustavai, vargšas badmiry, eikš į mano glėbį! (*Susigraudina*)

Senis Hilzė (*piktai*). Eik sau!

Senis Baumertas. Tai mat, kaip, Gustavai. Žmogui reikia laimės! Gustavai, na tik pažvelk į mane! Kaip aš atrodau! Žmogui reikia laimės. Ar aš nepanašus į grafą? (*Tapšnoja sau per pilvą*) Atspėk, kas mano pilve! Poniškas valgis mano pilve. Kai žmogui nusišypso laimė, tada jis gauna ir šampano, ir keptų karvelių. Aš

jums sakau: mes padarėm klaidą, pirmiausia reikia prisišveisti!

V i s i (per vienas kitą). Valio, pirmiausia prisišveisti!

Senis Baumertas. Kai tik nuryji pirmutinius gerus kąšnius, tuojau pajunti palaimą visam kūne. Dievažė, pasidarai stiprus kaip jautis. Taip plūsta jėga iš tavęs, kad nebematai, kur tvoji. Taip ir niežti nagai!

Jegeris (tarpdury, apsiginklavęs senu kavaleristo kardu). Mes surengėm kelias puikias atakas.

Bekeris. Dabar mes jau žinom, kaip kas daroma. Viens du trys — ir viduj. O tenai jau tik dūmai rūksta, tik trata ir dreba visi pamatai. Tik kibirkštys lekia kaip iš kamino.

Pirmasis jaunas audėjas. O gal tikrai vertėtų patupdyti raudoną gaidelį?

Antrasis jaunas audėjas. Traukiam į Reichenbachą ir supleškinam turtuolių namus!

Jegeris. Tas jiems praverstų! Tai bent gautų pinigelių iš draudimo kasos!

Juokas

Bekeris. Iš čia eisim į Freiburgą, pas Tromtraną.

Jegeris. Reikėtų pamokyti valdininkus. Aš skaičiau, kad visos nelaimės per biurokratus.

Antrasis jaunas audėjas. Greitai žygiuosim į Breslau. Juk mūsų gretos vis didėja.

Senis Baumertas (Hilzei). Nagi, truktelk, Gustavai!

Senis Hilzė. Aš degtinės negeriu.

Senis Baumertas. Taip buvo senajam pasauly, šiandien mes jau kitame pasauly, Gustavai!

Pirmasis jaunas audėjas. Ne kasdien katinui užgavėnės.

Juokas

Senis Hilzė (pritrūkęs kantrybės). Ak jūs, nenau-dėliai, ko jūs iš manęs norit?

Senis Baumertas (*truputį sumišęs, perdėtai meilias*). Taigi va, norėjau tau gaidelį padovanoti. Išvirsi močiai sriubos.

Senis Hilzė (*nustebęs, beveik maloniai*). A, tai eik, sakyk močiai.

Motušė Hilzė (*prisidėjusi prie ausies ranką, įtemptai klausėsi, dabar ginasi abiem rankom*). Eikit, eikit. Nenoriu aš jokios gaidžio sriubos.

Senis Hilzė. Gerai sakai, motin. Aš irgi nenoriu. O jau tokios — nė iš tolo. O tau, Baumertai, noriu vieną žodį pasakyti. Kai seniai pradeda plepėti kaip maži vaikai, velnias iš džiaugsmo ant vienos kojos šokinėja. O jūs, jūs visi žinokit, aš ir jūs neturim apie ką kalbėti. Atėjot pas mane neprasyti. Čia jums nėra ko ieškoti — nei teisybės, nei teisingumo.

Balsai. Kas ne su mumis, tas prieš mus.

Jegeris (*šiuurkščiai grasindamas*). Tau, matyt, smegenys suminkštėjo. Klausyk, seni, mes tau ne kokie vagys!

Balsai. Mes tik badaujame, daugiau nieko.

Pirmasis jaunas audėjas. Mes tik norim gyventi, daugiau nieko. Todėl ir nupiovėm virvę, ant kurios kabėjom.

Jegeris. Ir gerai padarėm. (*Pakišęs seniui panosėn kumštį*) Tik pasakyk dar vieną žodį! Trenksiu tiesiai į marmūžę!

Bekeris. Ramiau, ramiau! Neliesk seno žmogaus. Tėve Hilze, mes taip galvojam: verčiau mirti, negu šitaip toliau gyventi.

Senis Hilzė. Ar aš taip nepragyvenau daugiau kaip šešiasdešimt metų?

Bekeris. Vis tiek turi būti kitaip.

Senis Hilzė. Bus jums, ant švento Niekados.

Bekeris. Ko negausim geruoju, pasiimsim jėga.

Senis Hilzė. Jėga? (*Juokiasi*) Tai jums nebeilgai liko gyventi. Jie jums parodys, kas yra jėga. Neilgai reiks laukti, vaikine.

Jegeris. Tu apie kareivius? Mes irgi buvom kareiviai. Su dviem trim kuopom mes susidorosim.

Senis Hilzė. Tikiu, tikiu, liežuviu susidorosit. O jei ir taip: dvi išvysit, ateis dešimt.

Balsai (*už lango*). Kariuomenė eina. Saugokitės!

Staiga visi nutyla. Vieną akimirką girdėti silpnas būgnų ir trimitų aidas. Tyloj kažkas nejučiom surinka: „O, prakeikimas! Aš maunu!“ Visi juokiasi

Bekeris. Kas čia kalba apie bėgimą? Kas?

Jegeris. Ko čia išsigąsti kelių nudvėsusių kareivių? Aš jums komanduosiu. Aš pats buvau kareivis, žinau, kaip tai daroma.

Senis Hilzė. Kuo gi jūs šaudysit? Lazdomis, a?

Pirmasis jaunas audėjas. Palikit tą seną kelmą ramybėj, jam ne visi namie.

Antrasis jaunas audėjas. Jis jau truputį kvėstelėjęs.

Gotlibas (*nepastebėtas įsimaišo tarp sukilėlių ir čiumpa kalbėjusį*). Tu man tyčiosies iš seno žmogaus?

Pirmasis jaunas audėjas. Nelįsk, aš nieko blogo nesakiau.

Senis Hilzė (*skirdamas juos*). A, tegu loja. Ne-
kelk rankos, Gotlibai. Jis netrukus pamatys, kas kvaištelėjęs: jis ar aš.

Bekeris. Eini su mumis, Gotlibai?

Senis Hilzė. Tai jau ne.

Luiza (*įeina į priesienį ir šaukia vidun*). Nestoviniuokit! Negaiškite laiko su tokiais šventakupriais. Į aikštę! Eikit į aikštę! Krikstatėvi Baumertai, eikit čia kuo greičiausiai. Majoras kalba nuo arklio su žmonėmis. Liepia eiti namo. Jei tuoj neateisit, viskas žus.

Jegeris (*išeidamas*). Na ir narsuolis tavo vyras!

Luiza. Vyras? Aš neturiu jokio vyro!

Priesieny keli uždainuoja:

Aš vyrukas nedidukas
Tra-lia-lia!
Pačią didelę gavau,
Tra-lia-tra-lia-tra-lia-lia-lia!

*Iš pastogės nulipa senasis Vitigas su kibiru rankoj,
nori eiti į lauką, bet valandėlę stabteli priesieny*

Vitigas. Pirmyn! Kas ne šunsnukis, pirmyn, valio!
(Išbėga pro duris).

Būrelis žmonių, jų tarpe Luiza ir Jegeris, bėga paskui
jį valiuodami

Bekeris. Lik sveikas, tėve Hilze, mes dar pasikal-
bėsime. (Nori išeiti)

Senis Hilzė. Kažin. Penkerius metus aš vargu
beišgyvensiu. O tu greičiau iš ten neišeisi.

Bekeris (nustebęs sustoja). Iš kur, tėve Hilze?

Senis Hilzė. Iš belangės, iš kurgi kitur.

Bekeris (pratrūksta šaižiu juoku). O, man to ir
tereikia! Tai bent gaučiau lig soties paėsti, tėve Hilze!
(Išbėga)

Senis Baumertas (ligi šiol kiurksojęs ant ta-
buretės ir kažką niūriai mąstęs, dabar pakyla). Teisybė,
Gustavai, aš mažumą truktelėjęs. Bet mano galva dar
aiški. Tu apie visa tai turi savo nuomonę, aš savo. Aš
sakau: tegu viskas baigsis pančiais ir kalėjimu, Bekeris
vis tiek teisybę sako: kalėjime geriau, negu namie. Ten
žmogus aprūpintas, ten nereikia badauti. Aš būčiau mie-
lai prie viso to neprisidėjęs. Bet matai, Gustavai, viena
kartą gyvenime žmogus turi bent valandėlę pajusti lais-
vę. (Pamažu eina prie durų) Lik sveikas, Gustavai. Jei
kas, sukalbėk už mane poterėlį, girdi. (Išeina)

Dabar scenoje nebelieka nė vieno sukilėlio. Priesienis
vėl pamažu prisipildo smalsių namo gyventojų.
Senis Hilzė krapštosi apie stakles. Gotlibas išsitraukia iš
užkrosnio kirvį ir nejučiomis bando jo ašmenis. Abu,

*tēvas ir sūnus, susijaudinē tyli. Lauke girdēti didelēs
minios ūžimas*

Motušē Hilzē. Sakyk, tēvai, kas čia darosi? Vi-
sos sienos dreba. Kas čia bus?

Pauzē

Senis Hilzē. Gotlibai!

Gotlibas. Kā?

Senis Hilzē. Padēk kirvj.

Gotlibas. Kas gi praskaldys malku? (*Atremia kir-
vj ī krosnī*)

Pauzē

Motušē Hilzē. Gotlibai, klausyk, kā tēvas sako.
Balsas (*už lango dainuoja*).

Tu tik užpečky drybsok,

Tra-lia-lia!

Puodus lēkštes išmazgok,

Tra-lia-tra-lia-tra-lia-lia-lia!

Gotlibas (*sugniaužēs kumštī, šoka prie lango*).
Nesiutink manēs, šunsnuki!

Drioksteli salvē

Motušē Hilzē (*krūpteli*). Jēzau Kristau, ar tik
ne griaustinis?

Senis Hilzē (*susidējēs ant krūtinēs rankas, mel-
džiasi*). Viešpatie, dangaus dieve, globok vargšus au-
dējus, globok mano vargšus brolius!

Trumpa tyla

Senis Hilzē (*pats sau, sukrēstas*). Dabar liejasi
kraujas.

Gotlibas (*sugriaudējus salvei, pašoka ir pabalēs
nutveria kirvj. Iš susijaudinimo vos valdosi*). Tai gal ir
dabar man tupēti suglaudus ausis?

Mergina (*šaukia iš priesienio vidun*). Tėve Hilze, tėve Hilze, pasitrauk nuo lango. Pas mus viršuj kulka įlėkė pro langą. (*Dingsta*)

Milchen (*juokdamasi įkiša galvą pro langą*). Seneli, seneli, jie šovė iš šautuvų. Keli pargriuvo. Vienas kad raičiojasi, kad raičiojasi! O vienas spurdą kaip žvirblis, kai jam nutrauki galvą! O kiek kraujo bėga! (*Dingsta*)

Moteris. Kelis jau nudėjo.

Senas audėjas (*priesieny*). Matysit, dabar jie prispaus kariuomenę.

Kitas audėjas (*apstulbęs*). Jūs tik pasižiūrėkit į bobas, pasižiūrėkit į bobas! Kiloja sijonus! Spiaudo į kareivius!

Moteris (*sušunka vidun*). Gotlibai, pasižiūrėk į savo pačią, ji narsesnė už tave, šokinėja prieš kareivius kaip per gegužinę.

Keturi vyrai neša per priesienį sužeistąjį. Tyla. Aiškiai nuskamba žodžiai: „Tai audėjas Ulbrichas.“ Po kelių sekundžių dar: „Matyt, nieko iš jo nebus. Gavo kulką į ausį.“ Ant medinių laiptų girdėti vyriški žingsniai. Staiga lauke suskamba: „Valio, valio!“

Balsai priesieny. Iš kur jie prisirinko akmenų? — Na, dabar sprukit! — Nuo plento. — Dabar laikykites, kareiviai! — Tikra akmenų kruša!

Išgąstingas spiegimas ir riksmas artėja prie priesienio. Kažkam iš baimės sušukus, priesienio durys užsitrenkia

Balsai priesieny. Vėl taiso šautuvus. Tuoj vėl trenks salvė. Tėve Hilze, traukitės nuo lango.

Gotlibas (*bėga prie kirvio*). Kaip? Kaip? Ar mes pasiutę šunys? Ar tai mes vietoj duonos turim būti paraką ir šviną? (*Su kirviu rankoj valandėlę stabteli prie tėvo*) Argi aš žiūrėsiu, kaip jie nudės mano pačią? Ne! Nesulauks! (*Išbėgdamas*) Ei, dabar aš ateinu! (*Išbėga*)

Senis Hilzė. Gotlibai, Gotlibai!

Motušė Hilzė. Kurgi Gotlibas?

Senis Hilzė. Pragare.

Balsas (*iš priesienio*). Pasitraukit nuo lango, tėve Hilze!

Senis Hilzė. Niekur aš nesitrauksiu. Nors jūs ir visi išprotėtumėt! (*Motušei Hilzei, su vis augančiu patosu*) Čia mane pasodino mano viešpats. Teisybė, motin? Čia aš ir sėdėsiu ir dirbsiu savo darbą, nors ir dangus griūtų. (*Pradeda austi*)

Drioksteli salvė. Mirtinai pašautas, senis Hilzė pakyla ir sukniumba ant staklių. Tuoj pat nuaidi stiprėjantis „valio“. Šaukdami „valio“, žmonės iš priesienio irgi veržiasi į lauką. Senoji motušė keliskart klausia: „Tėvai, tėvai, kas tau yra?“ Nesiliaujantys „valio“ šauksmai nutolsta. Staiga greitai įbėga Milchen

Milchen. Seneli, seneli, jie veja kareivius iš kaimo, jie užpuolė Ditricho namus ir daro tą patį, ką pas Dreisigerį. Seneli! (*Išsigąsta, sužiūra, įsikiša į burną pirštelį ir eina arčiau prie mirusiojo*) Seneli!

Motušė Hilzė. Nagi, pasakyk bent žodį, tėvai, man jau baisu darosi.

U Z D A N G A N U S I L E I D Z I A

Skamba audėjų daina pagal melodiją „Yra Austrijoj pilis“